Török Jenő

„Szükség van a térségben szakszerű gazdálkodásra…"

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt az agrárium terén. Milyen pozitív és negatív példát tudna említeni e változások kapcsán ?

Igen, hát az első pozitív változás mindjárt a rendszerváltás után az volt, hogy visszaadták a földeket az embereknek, utána pedig jóval később az erdőket is sikerült az RMDSZ hozzájárulásával visszaszerezni, amelynek óriási jelentősége volt a vidékünk megmaradása, fejlődése, jövője szempontjából. Ez volt egy pozitív dolog. Utána elkezdődött egy fejlődési folyamat. Ez az átállás tulajdonképpen nem volt egy egyszerű dolog, mert amikor megfosztották a földektől a gazdákat, elvették a termelőeszközeiket, akkor városi embert akartak belőlük nevelni, mikor pedig 1989 után visszaadták a földeket, tulajdonképpen visszaadták munkaeszközök és termelőeszközök nélkül, és közben kimaradt harminc év, amikor az emberek már önállóan nem gazdálkodtak, egy része városi lakos lett, vagy bejárt dolgozni ide a városba. A fiatalok egy részéből a föld szeretete, a mezőgazdaság szeretete kihalt. Szerencse, hogy ezen a vidéken bizonyos mértékben fennmaradt a háztáji gazdálkodás és még elég sok ember tartott egy-két állatot, legfőképp szarvasmarhát, de disznót, juhot is, tehát valami fogalmuk azért volt az akkori felnőtt generációnak is, de nem olyan igazi gazdaszellembe nőttek fel. A termelőszövetkezeti rendszer hatása alatt teljesen átalakultak az emberek. Csak egy példa: ha valamit eltulajdonított valaki a közösből, akkor az egyenesen ügyeskedésnek számított. Azelőtt rend volt a székely falvainkban, nem lopták el egymásnak a terményét, a magántulajdon szent és sérthetetlen volt. Kivétel volt az erdőlopás, mert az régebb is valamilyen formában létezett, de mezőkön az egymás terményét nem lopták el. Ez a téesz alatt sokat változott, tehát ha úgy tekintjük, egyfajta erkölcsi romlás következett be abban az időszakban. Ezt a felfogást kellett megváltoztatni, amikor azonnal visszakerültek a régi tulajdonosokhoz a földek. Ekkor hirtelen egy űr képződött, mert hát az emberek mit is kezdjenek a földel? Aztán lassan azok, akik ügyesebbek voltak és volt egy kicsi vagyonuk, azok próbáltak szerezni, vásárolni más vidékről Regátból, Bákó, Neamt, Maros megyéből felszámolás alatt levő gépállomásokból használt gépeket. Ebben az időszakban a fiataljaink egy része elment Ausztriába, Svájcba, Bajorországba, és ott megtanultak

újra gazdálkodni, tehát egy más munkamorál alakult ki. Hazajőve nem csak az volt a fontos, hogy mennyit keresett kint, hanem megtanultak egy más munkaszellemben dolgozni. Ausztriában, Svájcban, Bajorországban a mi vidékünkhöz hasonló az éghajlat és a kis, közepes méretű parasztgazdaságok a jellemzőek, tehát hazajőve a kint tanultakat elég sokan tudták hasznosítani. A rossz például az, hogy elsietették a földtörvényt már akkor, amikor létrehozták. Az akkori választások előtt a román kormányhatalom elsiette a földtörvényt. Egyetlen előnye volt a téeszesítésnek – ma már ki lehet mondani, de akkor nem volt ildomos kimondani –, hogy nagy parcellák léteztek, amelyeken lehetett gazdálkodni. A földtörvény megalkotásakor nem kellett volna visszamenni a téesz létrehozása előtti kisparcellákhoz, hanem egy bizonyos telkesítést kellett volna létrehozni. Konkrét példa, hogy valaki a téeszbe 8,5 ha földet 28 parcellába vitt be és 13 parcellába kapta vissza. Pozitív példa volt Hargita megyében Alfalu, és még egy-két helyen a megyében, ahol próbáltak csoportosítani. Alfaluban három osztályt alakítottak ki, első, másod és harmadosztályt, amelyekbe besorolták, tehát egy embernek maximum három parcellája lehetett, de hát ezt nem mindenhol tudták megoldani. Az az oldala, hogy visszaadták az jó, de ahogy adták vissza, az nem, mert lehetett volna egy kicsit csoportosítani, mert egyiknek ilyen a másiknak olyan irányba volt a földje, és az emberekkel nagyon nehezen lehetett megegyezni. Most ez gondot okoz, nagyon nehéz csoportosítani, cserélni, adni, venni. Egy előnye még van, hogy ilyen apróparcellás és rendezetlen a földviszony, hogy így a külföldi és a távoli befektetők nem tudnak nagy földterületeket itt megvásárolni és bérelni, tehát marad a kis birtokszerkezet a mi embereinknek. Ez a helyzet pozitív oldala, mert így nem lesznek a mi vidékünk emberei a nagy bojártípusú gazdaságoknak zsellérei, hanem saját, önálló kisgazdaságokon élnek még, ha nem is olyan nagyon jövedelmező. Nem mindig az a lényeg, hogy milyen sokat termelek, hanem fontos lehet az is, ha eltartom jó minőségű termékkel a családomat, gyerekeimet, alkalomadtán a szomszédomat. Így megtartjuk a szép tájat, amelyben élünk. Ma már az osztrák vagy svájci parasztnak megfizetik, hogy maradjon ott, ne hagyja el a tájat és próbáljon ott megélni olyan körülmények között. Mert ha egyszer elhagyja azt a hegyvidéki tájat, akkor többet oda nem kerül olyan generáció, aki oda visszamenjen, tehát azok közül kellene, akik már ott éltek, s a fiatal generáció is meg kellene szeresse, hogy a tájfenntartó, önfenntartó gazdaságok megmaradjanak. Nem feltétlenül kell nagyüzemben gondolkodni, mert a nagyüzemű gazdaságok sokat termelnek, de silány minőségben. A szupermarketekbe bekerült termékeknél az a lényeg, hogy olcsó legyen, de minő-

ségük olyan is. Pozitív változás még, hogy az utóbbi időben előkerültek a hagyományos termékek, ez ezen a vidéken egy jó dolog. Nagy szerencsénk, hogy a rendszerváltás előtt sem, tehát a kommunizmus alatt sem és utána, nem alakultak ki vegyi üzemek, mert itt Csíkszeredában, Gyergyóban különösen rossz lett volna a jellegzetes éghajlat miatt. Itt sokat tart a ködös idő és a levegőszennyeződés óriási kárt okozott volna, ha bekerül a térségbe egy vegyi üzem. A másik pedig, hogy a mezőgazdaságban a műtrágya és a vegyszer használata nagyon lecsökkent. A megye területének 88-90 százaléka az utóbbi tizenöt-húsz évben nem kapott egy gramm műtrágyát vagy vegyszert sem. Ez most vitatható, hogy nagyüzemű termelés szempontjából a megye nem túl fejlett, de ha az a cél, hogy megőrizzük az éghajlatot, vizeink, földjeink tiszták maradjanak és ne fertőződjenek be vegyszerekkel – talajvizünk tiszta maradjon, mert itt nagyon sok borvízforrás van – jó dolog, hogy nem szennyezzük annyira a környezetünket. A növénytermesztésben is kevés műtrágyát használunk, a burgonyánál egy kicsivel többet. Csökkent a mezőgazdasági terület is a korábbi 91 ezer hektárról, gyakorlatilag ma már csak ennek felét szántjuk, a többi visszaalakult gyepterületté, és a hegyi kaszálók, hegyi legelők egy jó része beerdősödött, körülbelül negyven-ötven ezer hektár. Ez környezetvédelmi szempontból jó, nő az erdős terület, a gyepterület, és csökken a szántó, tehát ez egyre alkalmasabbá teszi a megyénket biotermesztésre, amely egy kitörési pont lehet. Most próbáljuk a szegénységünket – ugye az országban gondoskodtak róla, hogy ne kapjunk sok fejlesztési pénzt és nem fejlesztették nagyon a vidéket – az előnyünkre fordítani, hogy amit a nyugati világ elrontott a túlzott profit utáni hajszával, a nagy terméssel, a sok műtrágyázással, azt mi megváltoztassuk. A burgonyatermesztésnél ott tizenkétszer, tizenötször is permeteznek, mi harmadát sem permetezzük, jobb nálunk a klíma, hidegebb van, kevesebb a kártevő, tehát egészségesebbek a mi élelmiszereink. A fogyasztóink mentalitását kellene megváltoztatni, hogy minél inkább több hagyományos és helyi terméket fogyasszanak. Bár lehet, hogy drágább, de nem az az összetétele a helyi zöldségnek, vagy gyümölcsnek, mint a külföldinek, mert sokszor vízzel, műtrágyával felpumpált terméket adnak el, tehát a hatóanyag és vitamintartalom szempontjából teljesen megfordul a kérdés a helyi termékek javára.

Más jellegű változást mit tart még fontosnak?

Az utóbbi időben a Megyei Tanács segítségével több intézkedés történt a hagyományos termékek piacán. Kis vágóhidak alakultak – ez a Megyei Tanács érdeme – sikerült egy tejszövetkezetet és egy tejgyárat kialakítani, tehát vannak

pozitív lépések. A Megyei Tanács nagyon támogatja a vidéket, mert amúgyis a megyénk nem városcentrikus, nincsenek nagyvárosok, mint Brassó meg Kolozsvár. A lakosságnak nagyon nagy hányada falun él vagy faluhoz kötődik, még ha városi is, de hazajár hétvégén és valamit megtermel. Újra kellene – Magyarországon is vannak ilyen kezdeményezések – indítani minden szinten a mezőgazdasági oktatást, már kisiskolás korban, hogy a gyerekek tudják, hogy termelik a tejet, a zöldségeket. A városban nevelkedő gyerekek nem ismerik a mezőgazdasági termékek előállításának módját. Magyarországon tanítják, hogy mit kéne vásárolni az üzletekben – helyes kosár –, a megtermelés módját, vetőmagokat osztanak ki. Itt is azt látom, hallom egyes fiatalasszonyoktól, hogy felteszik a kérdést, hogy megéri-e a saját kisparcellán megtermelni a zöldséget. Nem mindig értékben kell számolni – azt mondják: annyiba került a vetőmag és annyit dolgoztam, hogy azzal ősszel meg tudnám venni – de nem mindegy, hogy a saját kertjéből szakítja-e le a zöldséget, gyümölcsöt. A másik az, hogy tudja, hogy arra mennyi vegyszert tett – aki eladásra termel, az sokszor vegyszerez, hogy minél többet tudjon eladni – nem baj hogy, kicsit kevesebbet termel, de tudja, hogy egészségest termel. Azt, hogy egy kicsit dolgozik vele, nem kell felróni, mert az a munka egyenesen egészséges, nem a számítógép előtt kell ülni, hanem kicsit a kertben kellene dolgozni a jó levegőn. (…) Annyira változott az éghajlat, hogy még a paradicsomot is meg lehet termelni, régebb nem lehetett. Úgyhogy én azt ajánlom, hogy vissza kell térni a gyökereinkhez, s kevesebbet kell ülni a számítógép előtt, kicsit kell a friss levegőn ülni és termelni, dolgozni.

Ön szerint a székelyföldi térség fejlődése érdekében milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium?

Fontos szerep hárulna az agráriumra, a megyénkben az agrártermelésnek, vidékfejlesztésnek fontos szerepe van, tekintettel a vidék jellegzetességére, a turizmusnak is lehet jövője, de ma már teljesen visszamenni a hagyományoshoz nem lehet, tehát nem lovakkal, tehenekkel fogjuk a mezőgazdasági területeket művelni. Szükség van egy szakszerű gazdálkodásra, és ehhez agráriumra és bemutató parcellákra van szükség. Ahhoz még nagyobb szaktudás kell, hogy kevés vegyszerrel és mégis jó, egészséges élelmiszert tudjunk biztosítani a vidékünknek, és abban a pár ágazatban, mint például a burgonyatermesztés, ott versenyképesen tudjunk dolgozni. Az utóbbi két évben pont az volt a baj, hogy elárasztotta a piacot a főként lengyelországi és más vidékről hozott nagymennyiségű burgonya, és letörték a mi piacunkat. Ezért kellene a fogyasztókat is a helyi termékek vásárlására rávezetni, még ha kicsit drágább is, de legtöbb esetben nem is drága, csak a ter-

mékek mérete kisebb valamivel. Azt kellene tudják a fogyasztók, hogy a burgonya és az alma estében is, hogy a közepes méret sokkal jobb, hiszen a nagy méret vizet tartalmaz többet, és nem hatóanyag van több benne. Szükség van az agráriumra, hogy egy fenntartható mezőgazdaságot tudjunk folytatni a vidékünkön.

Milyen, még igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak Ön szerint, amelyekre alapozni lehetne vagy amelyeket hasznosítani lehetne?

Úgy általában a megyében a burgonyatermesztés szempontjából az értékesítést kellene egy kicsit összehangolni, csomagolóközpontok kellenének. Kozmáson volt már ilyen próbálkozás, csak nehezen fognak össze a burgonyatermesztők. Az állattenyésztésben több pozitív próbálkozás van, például tejcsarnokok. A burgonyánál nem olyan könnyű, mert mindenki próbálja külön értékesíteni, és azt nem lehet, hogy amikor nehéz eladni, akkor beviszem a szövetkezetbe, és mikor könnyű értékesíteni, akkor egyénileg értékesítem. Előbb-utóbb azt kellene, hogy termelőcsoportokat, válogatóközpontokat kell kialakítani, mert másképp nem lehet bejutni a szupermarketekbe, és a vásárlóknak sajnos nagy része onnan vásárol és nem a hagyományos termelő piacról. A piacokon kellene az őstermelőknek helyet adni és ne a viszonteladók uralják a piacot. Az állattenyésztésben meg van kezdeményezés az utóbbi két évben, a juhászat már fejlődött és a húsmarha tenyésztés is fellendülőben van, annál is inkább, hogy a havasi kaszálóknak jó részét nem kaszálják, és legelőként kellene kihasználni húsmarhának, juhoknak. Ezen kívül fel kellene figyelni az erdei gyümölcsök begyűjtésére. Van már a megyében három olyan hely, ahol gyümölcslevet készítenek: Csíkszeredában, Farkaslakán és Zetelakán is van ilyen gyümölcskészítő kis vállalkozás. A sok gyógyszer helyett sokkal ajánlatosabb lenne, vagy a Coca Cola helyett, erdei gyümölcsből, málna, áfonya, vagy ribizli ültetvényeken termett gyümölcsből készült üdítőket fogyasztani. Ennek kell kialakuljon a piaca, de az első jelek már megvannak. Van, aki dzsemet, szörpöt készít és próbál a piacra kerülni. Jó dolog, amit a Megyei Tanács szervezett, ezek a vásárok, ahol megjelennek a helyi termelők. Meg kellene értetni valahogy a vevőkkel, hogy nem lehet egyforma az ára, tehát nem azt jelenti, hogy azért, mert őstermelőtől veszi, olcsóbb lesz, el sem lehet képzelni, hogy mekkora különbség van egy szupermarketben megvásárolt termék és a hagyományos között. Nem csak a higiéniára kell figyelni, hanem arra is, hogy milyen összetétele van, és az volna jó, hogy azok a hagyományos termékek a mi vidékünkön tenyésztett állatok húsából legyenek feldolgozva. Hátha ezzel elindul a helyi termelés, kis vágóhidak újraindulnak és reméljük, hogy lesz fejlődés, mert először úgy nézett ki az Unióba való lépés után,

hogy először mindent tönkreteszünk, ami volt a vidéken. Most már a törvények kezdenek egy kicsit változni, minden ország kell harcoljon a saját termelői és feldolgozói érdekében. (…) Át kellene gondolni sok mindent Európa szinten is.

Hogyan lehetne motiválni, rávezetni a lakosságot, a vevőket arra, hogy ezeket a termékeket vásárolják inkább?

Volt ilyen sajtkészítő felkészítő, sokan megtanulták a sajtkészítést és ez össze volt kapcsolva sajtkóstolással is, tehát a vásárokon meg lehet kóstolni a termékeket. Valószínűleg a mezőgazdasági termelőknek is többet kellene tenni a reklám érdekében. Már iskolában el kell kezdeni. A paradicsomnál újabban kezdett egyértelmű lenni, hogy mikor én is elmegyek a piacra egyszer szétnézek és megpróbálok olyan paradicsomot keresni a piacon, amelyek gyerekkorunkban a saját kertünkben termet, az lehet, nem olyan mutatós, formás, de az íze összehasonlíthatatlan az új fajtákkal. Az újabban előállított termékeknél az a lényeg, hogy minél többet teremjen és minél tovább bírja a szállítást, de a minőség, a beltartalom gyenge.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják ezeknek az adottságoknak a hasznosítását?

Az egyik korlát, hogy igen sok multit beengedett az ország és tele vagyunk szupermarketekkel. Valószínűleg azért, mert elég sok terméktől el voltunk zárva egy időben a rendszerváltás előtt, és most ezek a csillogó nagy üzletek a sok reklámmal elkápráztatják az embereket. A másik az, hogy ott aránylag olcsó tömegáru van. Egy példa: beindult a faluturizmus, de a vendégfogadó nem ő maga termeli meg a kertjében a paradicsomot, vagy más zöldséget, hanem elmegy a szupermarketekbe és ott vásárol a vendégeinek. Nem létezik, hogy abban a községben nem lehetne megtermelni a zöldségnek nagy részét, és legalább, amikor megterem, nem a szupermarketekből kellene vásárolni a zöldséget, gyümölcsöt. Nem kell az évnek minden szakaszában paradicsomot enni, akkor kell enni, amikor aminek szezonja van.

Melyek lehetnének azok a kitörési pontok amelyek eredményt ígérnek, s amelyeknek egyéb területekre is ösztönző hatása lehet (pl. munkahelyteremtés, anyagi bevétel, a vonzerő növekedése, stb.)?

Hát, ha a húsmarha tenyésztés fellendülne, akkor úgy kellene, hogy legyen párhuzamosan kisvágóhíd, húsfeldolgozás, tehát egyik gerjesztené a másikat. Ha van a megyében, Küküllőkeményfalván mustárkészítő vállalkozás, akkor a mustárt meg lehetne a megyében termelni, mert olyan növény, és nem távolról kellene hozni a mustárt s azt dolgozni fel. Csak olyan terméket kellene behozni és

feldolgozni, ami egyáltalán nem terem meg a vidéken, tehát meg kell próbálni a környezetünkből megszerezni, egymás igényeit kielégíteni. A burgonyaértékesítésnél a közös értékesítés kell megszervezni, hogy be tudjunk jutni a szupermarketekbe, a piacokra. Az őstermelőknek külön helyet kellene biztosítani, hogy ne azok legyenek kiszorítva, akik próbálják saját termékeiket értékesíteni. A növénytermesztésben is utána kellene nézni, hogy még milyen más növényeket lehet termelni, és ne csak egy pár növényben gondolkodni. Más alternatívákat is ki kell használni, amit a klíma megenged, amelyek lehet, hogy az első váltásra nehezebbek, de meg kell keresni a piacon a kis réseket, ahol piacon lehet maradni.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt? (az Ön lakhelyén, a térségben és szakterületén)

Először is úgy látom, hogy jelentősége van a Sapientia egyetemnek, mert olyan szakjai vannak, amelyek hozzájárulnak az agrárium fejlődéséhez. Külső segítségként a svájci, bajor, vagy magyarországi – igaz Magyarország eléggé jellegzetes, mert sok a nagyüzem – de kisüzemű példákat kell figyelembe venni és behozni. A vidékünkön nem kell elmenni a nagyüzemek irányába, hanem a leghatékonyabb kis és közepes családi farmok lehetnek a fontosabbak. Ha úgy tűnik is, hogy nem annyira kifizetődő – az átlagtermelés nem nagy – de az a leghatékonyabb. (…) Egy kisüzem hatékonyabb, ahol a család, rokonok, szomszédok, közeliek egymást kisegítve hatékonyan dolgoznak és nincs nem tudom hányféle alkalmazott, hanem hatékonyan, családcentrikusan épül fel egy kisfarm. Szlovákiában is volt egy tanulmány, amely szerint, még ha az a család olyan kisméretű, csak négy-öt UDE-s, pár hektáros, pár tehénnel, ha csak a saját családját és az esetleg városon levő hozzátartozóknak élelmet ad, már ez is egy felbecsülhetetlen értéket jelent. Ez az ember akkor nem szorul arra, hogy a Polgármesteri Hivatalhoz menjen segélyért. Ezért kell harcolni, hogy az Európai Uniós támogatások a kisgazdaságokról sem feledkezzenek meg, nem csak a nagy vállalkozásokat kell támogatni. Azon keresztül, hogy a gazda ott marad azon a településen és megkaszálja a kaszálóját, rendben tartja a szántóterületét, állatot tart, az már óriási haszon. Sokszor ezt nem számolják, de ennek is óriási jelentősége van.

A következő kérdés is ehhez kapcsolódik, tehát hogyan vélekedik a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról?

A megyében igazi nagygazdaság nincs is, mint a déli országrészen ahol tízezer hektáros gazdaságok s vannak, itt legfeljebb csak olyan ötszáz hektáros gazdaságok

vannak. Ahogy mondtam, a leghatékonyabbak a közepes méretű gazdaságok, de mind a három méretű gazdaságra szükség van és tulajdonképpen, ha van egy kicsi jóindulat, akkor ezek kiegészíthetik egymást. A nagygazdaság termelhet a kisgazdaságnak jó minőségű vetőmagot, a kisgazdaságból a terméket be lehet vinni a nagyobb üzembe csomagolni, közösen értékesíteni. Ha minden oldalról meg van a megértés, akkor mindenki előnyére válhat.

Véleménye szerint mire volna nagyobb szükség? Új termék kitalálása, feldolgozás erősítése, új technológiák behozatala, szakmai tanulás, képzés?

Szakmai tudásra, képzésre nagyon szükség van, minden szinten. Nem igaz, ahogyan régebb mondták, hogy a mezőgazdasághoz nem kell sokat tanulni, mivel ma már nem az a gazdaság van, ami ezelőtt ötven, száz évvel volt, amikor ökrökkel szántottak. A mai mezőgazdasághoz ma már érteni kell és abban van egy kis agrár ismeret, agrokémia, van benne növényvédelem, van benne gépészet, közgazdaság, tehát egy kis családi gazdaság is, nem túl magas de sokoldalú képzést igényel.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben, s ha igen milyen formája?

Ezek a konferenciák is jók, mert már hagyománya van. Akkor bemutató parcellák is jók, ahol találkoznak a gazdák, és egymás tapasztalatait is át tudják adni. Szükség van arra, hogy a gazdák elmenjenek gépkiállításokra, mezőgazdasági kiállításokra, vagy nyugati farmokat is jó lenne megnézni, mert ők is megnézik a mieinket. Fontos, hogy kölcsönösen egymás tapasztalatait átadjuk.

Melyek voltak a domináns agrárjellegű képzések az utóbbi években?

A tanácsadó hivatalnál a felnőttképzés volt a legjellemzőbb. Volt, aki csak azért jött el, mert valami pályázatot, vagy hitelfelvételt hozzákapcsolt a képzéshez, de nagyon sokan tudatosan választják a képzést. Az a generáció, amelyik gyerekkorában nem úgy nőtt fel, mint a rendszerváltás előtti időszakban felnőtt gyerekek, azoknak most szüksége van arra, hogy tanfolyamokat végezzenek mivel visszatértek a földműveléshez.

Hogyan látja milyen eredményei voltak az eddigi képzési programoknak?

Sok esetben pozitív eredménye van, mert kialakult szinte minden községben egy-egy minta jellegű gazdaság, úgy az állattenyésztésben, mint a növénytermesztésben. A Megyei Tanács próbálja is kiválasztani ezeket a mintajellegű gazdasá-

gokat, amelyeket később az inasiskolások, vagy felnőttképzéseken résztvevők meg tudják tekinteni és a tapasztalatokat át lehet adni a tanulni vágyóknak.

Mit gondol, milyen jellegű képzésekre lenne szükség az elkövetkezendő években?

Az inasképzést említettem, ami folyamatban van a Megyei Tanács támogatásával, de minden szinten kellene a képzés. Az a véleményem, már az elemi iskolában kellene egy minimális ismeretet nyújtani a gyerekeknek a természetismeretről, az általános mezőgazdaságról, hogy ne higgyék, hogy kék a tehén. Főként az a fontos, hogy értékeljék, mert akkor nem dobnák el sokszor az élelmiszert, ha tudnák, hogy mennyi munka van benne.

Kiket kellene megcélozni a képzésekkel?

Szerintem minden szinten szükség van képzésre, de legfőképp az iskolásokkal kell megismertetni és megszerettetni az agrár témákat, nem könnyű, de meg kell. A felnőtt meg kell érezze, hogy szüksége van rá, mert másképpen nem lehet előbbre lépni a térségben. Próbálni kell a termékeket megismertetni, úgy, mint a bornál – régebb az volt a mondás, hogy a bornak nem kell cégér – de bizony kell, úgy a többi mezőgazdasági terméknél is szükség volna termékismertetőkre, reklámozni a jó mezőgazdasági terméket. A rossz táplálkozással tönkre tesszük az egészségünket és utána gyógyszerrel próbáljuk helyrehozni, pedig megelőzni kellene a betegségeket. A helyes táplálkozáshoz az egészségesebb termékeket vegyük meg, ami igaz kicsivel drágább, de egészséges és akkor később nem kell gyógyszerre költeni.

Az interjút készítette ***Isztojka Tímea***

Klárik Attila

A LAM alapítvány térségi agrárinnovációs szerepéről

Kezdjük beszélgetésünket egy-két példával az agrárinnováció szempontjából sikeres kezdeményezésre:

Említhetném akár a LAM kezdeti időszakát, amikor a kilencvenes évek, gyakorlatilag segélyből építkező átmeneti időszakában, hirtelen megjelent egy ember, aki azt mondta, hogy most már nem a beözönlő segélyszállító teherautókra kellene támaszkodnia ennek a régiónak. Itt valamit el kell indítani önerőből, sajátos hozzáállással. Így született meg a LAM-koncepció, ami tulajdonképpen egy három pillérre épülő mezőgazdaság-centrikus fejlesztési terv volt. Svájci segítséggel, svájci hozzáállással. Az volt a lényege, hogy elméleti képzést nyújtson a mezőgazdaságban érdekelt gazdáknak, aztán egy gyakorlatias, nyugati mintára felépített praktikumon vegyenek részt. Egy 4-6 hónapos svájci mezőgazdasági gyakorlat követte az elméleti felkészülést. A gazda kiment Svájcba és 4-6 hónapig - olyan is volt, hogy egy évig - komoly gyakorlaton vett részt, mondhatni dolgozott reggeltől estig, látta azt a világot, benne volt, működtette is egy bizonyos szegmensét annak a világnak, és ezzel olyan tapasztalatra tett szert, amit itthon kamatoztatni tudott. Hazatérésüket követően az itteni induláshoz szükséges anyagi segítséget is megkapták. Ez nagyon előnyös kamatra épített, olykor egyenesen vissza nem térítendő kölcsön formájában kapták az elején, utána kedvezményes, személyre szabott hitel formájában. Mindenképpen ez volt a három alappillér: elméleti alapozás, gyakorlati képzés és induló tőke a saját vállalkozáshoz, annak megerősítéséhez. Ez a modell kitűnően működött 2005-ig, az EU-ba történő belépésünk előszeléig. 2007-től, amikor gyakorlatilag kinyíltak a határok, teljesen át kellett értékelnünk a működésünket. Románia Európai Unióhoz való csatlakozásától a képzés gyakorlati oldala már nem volt olyan vonzó, mint a vízumköteles vagy bezártsági években. A 90-es években nagyon komoly szűrésen mentek át ezek a gazdák, vízumot kellett igényelni, munkavállalási engedélyt, nem lehetett másképpen kimenni hivatalosan dolgozni Európába. Ez 2007-től megszűnt, tehát mindenki oda ment ahová akart, Spanyolországtól kezdve mindenhová, egyénileg eldönthette és nem kellett azokat a minőségi feltételeket teljesíteni, amelyekre itt a LAM-nál hangsúlyt fektettünk: az alapvető nyelvtudást, szakmai vizsgát stb. Nálunk volt ennek egy komoly, előzetes felmé-

rése, szerződéseink értelmében nem küldhettünk ki kellően fel nem készített, vagy nyelvet nem ismerő embereket. A „lazább" külföldi munkaközvetítés területére nem terjedt ki a LAM tevékenysége, mai napig megvannak a stratégiai partnereink, viszont visszaesett a praktikumra küldött hallgatóink száma. Mi munkaerő közvetítéssel még nem foglalkoztunk, gondolkodtunk rajta, de egyelőre még nem akartunk ebbe belemenni. Megmaradunk valamennyire az alapvető vonalnál még akkor is, ha a praktikumot helybéli mintafarmokon lezajló gyakorlati oktatással helyettesítjük.

Természetesen szerződéses feltétel volt, hogy aki kimegy, az kötelező módon vissza is jön, csak úgy engedtük. Ami nincs meg a szabad vándorlás esetében. Ráadásul volt egy óriási háttérszervezés: az egészségügyi biztosítástól a szállásig, ellátásig, szakmai körülményeik követése – végig volt egy szervezeti tag, aki követte a fejlődésüket, a problémáikat kezelte –, tehát teljesen ellenőrzött munkafolyamat, praktikumfolyamat volt.

Hány fő vett részt ezeken a képzéseken?

Nagyon sok, gyakorlatilag az induló évektől számítva most már 7500-7700 hallgatónál tartunk, és ennek 25-30 százaléka meg is fordult Svájcban vagy Bajorországban, gyakorlatilag a nagygazdák zöme, a felsőháromszéki nagybani termelők, krumplitermelők, cukorrépa termelők, vagy más területen működő nagygazdák zöme megfordult a LAM programban: mérnökök, értelmiségiek. Az elején nagyon-nagyon népszerű volt, óriási várólistával dolgozott a LAM.

Összesítve, ezt például nagyon sikeres projektnek, kitörési pontnak találom, mert megtanítom halászni az embereket, nem készen adok nekük halat. A sikert az is bizonyítja, hogy rengeteg kis- és középvállalkozás nyílt a LAM-program következtében, sok új munkahely jött létre és nagyon sok sikeres gazda dolgozik a mai napig ezekre az élményekre, alaptudásra, tanulásra támaszkodva.

Tud más sikeres agrárinnovációs megmozdulásról is?

Háromszéken, összesített, integrált stratégiára vagy koncepcióra felépített, hosszabb kifutású programról nem tudok. Vannak civil kezdeményezések, voltak... Egyéni farmok jöttek létre, sikeres gazdák vannak, de ez nem egy összefogott vagy összefont stratégia következménye, hanem inkább egy-egy egyéni érvényesülési lehetőséget használtak ki ezek az emberek. Ebben a megyében nem tudok hasonló integrált sikerprogramról, amely következetesen, legalább 10 évig futott volna egy bizonyos felépített stratégiai gerinc mentén és a célját el is érte... Talán az elméleti programok. Volt néhány konferencia, most utóbb a Hargita megyei KAM is pró-

bálta összefogni ezeket a gondolatokat, tehát ehhez hasonló szellemi és stratégiaépítő programok futottak, de gyakorlati jellegű nem, legalábbis én nem tudok róla. Hargita megyében igen, például a gyümölcstermesztéshez, feldolgozáshoz kapcsolódó programokat, a kis feldolgozó üzemeket, az Átalvető-programot, ezek olyan típusúak, mint a LAM-é, integrált koncepció mentén építenek és bevonják a kistermelőket.

Hogy mi lehet ennek az oka? Inkább visszafelé bontanám a kérdést. Az eredménytől a céltól indulnék vissza, úgy látom, itt rejlik a legnagyobb probléma, motivációs gondok vannak ebben az egész térségben. Nem nagyon tiszta a kifutás, nem egyértelmű az eredmény, és ezért nagyon nehéz az embereket érdekeltté tenni. Sokat beszélünk mentalitásbeli problémákról is, de nagyon szorosan összefügg az eredménycentrikusság, vagy a motivációs eszköztár a mentalitás változással, ha én nem látok pozitív példákat, nehezen fogok megváltozni. Nagyon sok pozitív példára lenne szükség.

Miért jobb Hargita megyében a helyzet?

Ott talán erősebb volt ez az egyéni kispolgári öntudat, én úgy látom, ezekből az eredményekből, hogy a civil összefogás valamiért jobban működött, Székelyudvarhely környékén az emberek erre nyitottabbak. Ezek a dolgok ott hamarabb gyökeret vertek, mint itt Háromszéken. Itt inkább az egyéni boldogulási szándékot látom, a nagy termelők, a krumplitermelők, meg a sikeres gazdák nagyjából mind az egyéni boldogulás útját választották. A civil összefogás kevésbé volt népszerű ezen a vidéken.

Volt próbálkozás?

Volt próbálkozás, mai napig van, klasztereket alapítottunk, a LAM is alapító tagja például az AgroFood Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Klaszternek, tehát folyamatosan vannak próbálkozások, értékesítési láncot is próbáltak létrehozni: a Mórahalmiakkal volt Szépmezőn egy közös beruházási terv, nem jött össze, problémák adódtak a magyarországi pertner körül is. Próbálkozások voltak és vannak folyamatosan, de valamiért itt nehezebben indul be ez a dolog.

Miért?

Bizalmatlanság. Valamiért itt nagyobb fokú a bizalmatlanság. Azt is lehetne vizsgálni, hogy ez nemzetiségi összetételű dolog-e? Itt 75-25%-os a népességi aránymegoszlás, Hargita megyében ez az arány másabb, nagyobb a magyar tömb. Történelmi gyökerekre is vissza lehetne vezetni, Székelyudvarhely környékén talán

mindig erősebbek voltak ezek a kis kézműves szerveződések, iparosodási formák. Nem tudom. Ezeknek inkább történelmi gyökerét kutatnám.

Hogyan lehetne ezen változtatni, javítani?

Tudatos, lassú munkával. Másképp nem látok kiutat. És a visszabontott reformmal. A célt kellene nagyon pontosan behatárolni, az eredményt, és onnan visszabontani a hozzá vezető utat. Például: az értékesítési láncolatot megszervezni, raktáráruház-szerűséget létrehozni ahová a kistermelők be tudják adni a javaikat. Nem kell kimenni hajnalban a piacra helyet foglalni, hanem megvan neki a stabil bázisa, ahol szerződés alapján beveszik a termékét. Ugyancsak ott megkapja minden évben a bevizsgált, stabil minőséget eredményező vetőmagot, amelyre szüksége van, a termelés folyamatában is szaktanácsadásban, ellenőrzésben részesül, majd ősszel a terményt szerződés alapján pénzért beszolgáltatja. Tehát olyan pontokat kell keresni, amelyek gyakorlatilag az eredményük által motiválják az embert, a biztosított kifutásukkal. Igenis, ez egy satbil pont, lehet rá támaszkodni, lehet építeni rá jövőképet. Ezek talán ki tudják mozdítani az embereket az említett mentalitás-falak mögül, picit le tudják bontani a bizalmi válságot.

Milyen, még igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak Háromszéken amelyekre alapozni lehetne vagy amelyeket hasznosítani lehetne?

Egy másik ilyen kézhezálló lehetőség a begyűjtés. Az erdei gyümölcsök, erdei termés begyűjtésének itt nincs kidolgozott módszertana. Nagyon sok lehetőség, akár szociális lehetőség is rejlik ebben. Munkalehetőség. Olyan személyek számára, akik az úgynevezett szociálisan érzékeny kategóriába tartoznak: tartós munkanélküliek, romák, szegénységben élők. Vad gyümölcsök, gombák stb. begyűjtése. Nagyon jó biotermék-sort lehet kitalálni és gyártani: befőttek, kompótok, savanyúságok, szörpök, szárított gyógynövények... széles a skála.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják ezeknek az adottságoknak a hasznosítását?

Egyik „probléma” – természetesen ebben a vonatkozásban -, hogy visszaszolgáltatták a területeket a tulajdonosoknak, közbirtokossági tagságok létesültek konkrét üzleti terv nélkül, ezért valamilyen módot kéne találni, hogy beengedjék szervezett formában ezeket a gyűjtőket. Erre is ki lehet találni egy szerződéses formát. Pl. az önkormányzatokhoz tartozó területeken nagyon egyszerűen meg lehetne oldani, hogy a nyilvántartott szociális réteg kapjon egy bizonyos igazolványt, begyűjtési kártyát, és ez alapján tudjon tevékenykedni az önkormányzati

tulajdonú erdőkben, ahol más úgysem gyűjtheti össze ezeket a terményeket. És ez is elindulhatna egy kis mozgalomként, mintaként, egyre szélesebb körben, községi erdőkben, városokhoz tartozó erdőkben, de magánerdőkben, közbirtokossági területeken is. Sepsiszentgyörgy is eléggé nagy erdőterülettel rendelkezik, egészen Előpatakig, vagy akár Sugásfürdőig húzódik. Meg lehetne szervezni, hogy szociálisan érzékeny kategóriák bizonyos igazolvány és szerződés alapján ezeket a termékeket begyűjtsék, leadják, pénzt kapjanak érte. Aki nem vált ki ilyen engedélyt, annak nincs begyűjtési jogosultsága sem, természetesen. Aztán egy kis biotermék-üzemet létrehozni, ahol ugyancsak ilyen társadalmi kategóriák lennének a foglalkoztatottak. Igaz, hogy mindez szezonális jellegű, de akkor is egy életképes pénzkeresési alternatíva. És meg lehetne szervezni, hogy a nyári többletjövedelemből - téli visszaosztási formában - egész éves jövedelem kerekedjen ki. Lehetne példát mutatni önkormányzati szinten is, ha a civil szerveződés nehezen mozdul ki a holtpontról. Az egész projektet felvállalhatná egy-két kísérletező önkormányzat, ha van lehetősége, és mintaként mutathatná fel a térségben.

Melyek lehetnének azok a kitörési pontok amelyek eredményt ígérnek, s amelyeknek egyéb területekre is ösztönző hatása lehet (pl. munkahelyteremés, anyagi bevétel, vonzerő növekedés stb.)?

Többféle van. Szó volt a sajtóban szarvasmarha-tartásról, nagyon nagy problémák vannak a tejárakkal, nagyon alacsony a felvásárlási ára és nagyon nagyok a minőségi követelmények. Románia már háromszor is kérte az Európai Uniót, hogy hosszabbítsák meg az édes tej minőségére vonatkozó uniós előírások bevezetésének átmeneti időszakát, így az idei év végéig kapott utoljára halasztást. Nagyon szigorú uniós követelmények lépnek életbe 2013 decembere után, ami azt jelenti, hogy nagyon sok kistermelő nem tud majd megfelelni ezeknek a minőségi követelményeknek, és képtelen lesz eladni a tejet a begyűjtő központoknak, vagy a feldolgozó vállalatoknak. A tejtermelő szarvasmarhákat leszámítva egy másik kifutás lehetne a húsmarha tartás, amire elég nagy kapacitás van, nincsenek annyira szigorú uniós előírások, gyakorlatilag ki lehet csapni a legelőre, eléggé igénytelen az egész tartási mód és jó ára van: 1000-1300 euró körül lehet ma eladni egy húsmarhát. Átveszik a vágóhidak, van rá igény. Európának gyakorlatilag eléggé nagy marhahúsimport-igénye van. Dél-Amerikából is hoznak be marhahúst. És a megyei kapacitás is jóval nagyobb, 30-35 ezer állatra rúg jelenleg az állomány, és ahogy olvastam, megbírna akár 90 ezret is. Sokkal egyszerűbb lenne a gazdának is, nem kell beruházni fejőgépbe stb., gyakorlatilag kicsapja az állatot, felügyeli egész őszig és eladja húsmarhaként a feldolgozónak.

Hogyan vélekedik a családi gazdaság/ kisgazdaság/ nagyüzem vitáról?

Kicsiben is lehet játszani a „mezőgazdaságosdit", de akkor csak túlélési szinten, kizárólag a család megélhetésére gondolva. Az első kategória csak önmagának termel, azért, hogy túléljen egyik napról a másikra. Nagyon nagy a túlélési mezőgazdászok aránya, 70-80%-uk pedig falun élő, idősebb ember. Van, aki közepes termelői szinten próbál piacon maradni, valami nyereséget is megvalósítani, és vannak a nagytermelők, akik többszázas állománnyal rendelkeznek és azok már komolyan foglalkoznak vele.

A jövő szempontjából összetettebb a kép. Az európai trend azt mondja, hogy mindenképpen át kell alakítani a termelést és profitorientálttá kell tenni a mezőgazdaságot. Nem éri meg 2-3, vagy akár 5-10 állattal dolgozni, fel kell növelni az állományt és mindenképpen nyereségessé kell tenni. Úgyanez vonatkozik a termőterületekre. Viszont vannak történelmi és hagyományos sajátosságok, vannak társadalmi helyzetek, amelyek itt átértékelik ezt a trendet. Ezek az emberek nem hiszem, hogy túlélnék a mai (rabló-)piaci viszonyokat, ha nem lenne ez a túlélési mezőgazdasági lehetőség, nem lenne meg ez az 1-2 állat, egy pár parcella... Valószínű, hogy éhenhalnának. Mindenkiből nem lehet több száz fős állományt fenntartó gazda. Mindenkiből nem lehet vállalkozót faragni. Ebből a szempontból például hasznos ez a létforma. Úgyhogy csak az organikus társadalmi fejlődési ütem tud erre egy életképes választ adni. Mindaddig, az a jó, ami van, hisz az legalább működik.

Merre menjen a világ?

Próbáljunk meg egy idealisztikus választ keresni. Tehát erre is, arra is. Spanyolországban, Katalóniában láttam egy kitűnő mintát. Igaz, hogy 50 éves elmúlt a kezdeményezés, tehát volt ideje kifutni és gyökeret ereszteni. Nos, ott gyakorlatilag a termelői lánctól egészen az értékesítési láncig minden egyetlen egy közösségi szervezetnek a kezében volt. Az összes kisgazdát, kistermelőt összefogták. Saját farmhálózatuk volt. Gyakorlatilag ők állítottak elő mindenféle terméket, takarmányt, idővel ez egy óriási élelmiszeripari egyesületté vált, saját logisztikai park, saját üzlethálózat, értékesítési lánc követte, erre ráépítettek benzinkúthálózatot, alapítványokat, az alkalmazottaknak idősgondozási szolgáltatáscsomagot nyújtottak... Egy nagyon érdekes szerveződés, és egész Katalóniában gyakorlatilag ők a piacvezetők élelmiszerellátási szinten. Így be tudtak kapcsolni kistermelőtől elkezdve munkaerőközvetítőn, szállítón és értékesítőn át mindent ebbe a hálózatba, amely csak a sajátjuk. Nem is akarnak kitörni Katalóniából, nem érdekli őket a spanyol piac, nagyon jól el vannak a saját régiójukban. Ráadásul ez azt jelenti, hogy

ők termelik meg, ők ellenőrzik, szállítják, ők adják el, tehát nem megy át kereskedői kézen és így kb. 30%-al olcsóbban értékesítik az élelmiszert, mint más láncolatok. Én pl. látnék egy ilyen lehetőséget is, ha ez a bizalmi válság megoldódna, vagy ezek a mentalitás falak lebomlanának, egy pár katalizátor szervezettel, vagy erővel, akár politikai erővel összefogásban. Szívesen vázolnék egy ilyen idealisztikus képet, hogy egész Székelyföldön kialakul egy élelmiszeripari láncolat, amely a termelőtől elkezdve a szállításon és az értékesítésen át mindent magába foglal, be tudná vonni az embereket minden szinten.

Kik lehetnének a legjobb kezdeményezői az agrárinnovációs változásoknak?

Azok a tényezők, amelyeknek van még valamennyi hitelük. Bizalmi válságról beszéltünk, csak olyan szervezetekben, intézményekben látom ezt a kezdeményezési erőt, amelyekben valamennyire hisznek az emberek. Olyanokban, akik ezt a távlati célt valamilyen szinten megfoghatóvá tudják tenni.

Mi 20 éve próbáljuk ezt folyamatosan. Idősebb szervezet nem nagyon van, nincs ahogy legyen történelmi viszonyainkra visszavetítve. Hát a LAM is persze, de mindenképpen olyan erők vagy olyan emberek, akik valamilyen közösségi összetartó erővel bírnak, vagy meg tudják szólítani a nagyobb tömegeket. A politikumnak is nagyon nagy szerepe volna ebben, de sajnos a mai viszonyok közt eléggé vitatható, hogy mennyire bizalomgerjesztő a mai politikai színtér. Lehet az egyháznak is ebben valamilyen szerepe, a civil szerveződések szintjén, vagy háttérintézményei szintjén, birtokai szintjén. Az egyháznak is vannak erdői, birtokai, ezt a szociális jellegű foglalkoztatást mellérendelt vállalkozásként tudná fejleszteni. Bizonyos szempontból tudnának hatni az emberekre. Mindenképpen a helyi önkormányzatoknak is nagy szerepe lenne ebben, egy jó polgármester, egy jó községgazda, városgazda nagyon sokat tudna előmozdítani, vállalkozókat bevonni, pályázatokat nyerni vagy kiírni. Civil szervezetek, hasonló jellegű szervezetek is nagyon sokat tehetnek.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt Háromszéken?

Elsődleges segítség lenne a pályázati források megszerzése. Például a céltudatos anyagi segítség, a halászni tanító anyagi segítség, mert az a típusú anyagi segítség, amely nem kötődik egy bizonyos elvárási/ellenőrzési szinthez, az elveszett pénz. Látjuk, a szociális szférában gyakorlatilag két kézzel szórják évtizedek óta az úgynevezett „problémaaltató" segélyeket (politikai mandátumtól mandátumig mindig újabb kómába küldik a problémát) és eredmény nincs, mert nincs ahogy

legyen. Anyagi segítség kell, de csak programba és mérhető eredménybe ékelt. Sajnos az Európai Uniós bürokratikus eljárási rendszer nagyon sok embert visszariaszt. Például: van egy olyan program, hogy a félig önellátó gazdaságok számára 5 éven keresztül mintegy 1500 eurós támogatást biztosít az Unió, le kell hívni egy viszonylag egyszerű pályázattal – mondom én. Erre csak Háromszéken mintegy tízezer gazda lenne jogosult, durva számítást végezve, ehhez képest 2012-ben 68 pályázatot tettek le. Valamilyen szinten a bürokráciát átláthatóvá, emberközelibbé kellene tenni, és ezeket a programokat lehozni az egyszerű ember szintjére. Itt is óriási szerepet kapnak a katalizátor szervezetek, intézmények.

Eljutnak az információk a gazdákhoz?

Nemcsak az információ eljuttatása fontos. Az információ most már lassan eljut. Számtalan forrásból juthat el, most már van az államnak is 3-4 háttérszervezete, kifizetési ügynökségek stb. Az információ eljut. Viszont nem jut el a kezelési módszertan. Az emberek félnek. Nem nyit egy vállalkozást, mert akkor már számlatömb kell, adóbevallás kell, felmérhetetlen és óriási bürokrácia van előtte, retteg ettől, nem látja át, nem is akarja átlátni. Inkább kínlódik egyéni szinten, ahogy tud, és elveszíti ezeket az összegeket. A példák sem a legbiztatóbbak: sok esetben az ellenőrzési mechanizmus durvasága, intoleranciája és a hivatalnokok korrupciója együttesen riasztja el a termelőt. Itt inkább segítségnyújtásról lenne szó, olyan szintű kezeléséről a problémának, hogy bejön az a gazda és megbarátkozik a programmal, lépésről-lépésre bevezetik ebbe. Tehát egy legalább középtávú, viszont segítségre felépített rendszert tudok elképzelni. Le kell ezt a félelmet bontani. Ez községek szintjén is nagyon jól működne, civil szervezet is felvállalhatná. Mi is ki fogunk most élezni egy erőltetettebb szaktanácsadási programot, megpróbáljuk összevonni ezeket a dolgokat és konkrét segítségnyújtásban gondolkodunk. Egészen addig, hogy lebontjuk a pályázatot együtt, segítünk újra összerakni, elvezetjük addig a pontig, amíg leadja a pályázatát. Esetleg az utánkövetést is felvállaljuk később.

Más külső segítség, ami előremozdítaná az agrárinnovációt a szaktanácsadás ill. a gyakorlat. Első perctől az volt a filozófiánk, hogy ott a helyszínen kell megtapasztalni a dolgokat. Erre is ki lehet élezni programokat, kiutaztatni embereket, valamilyen módon megszervezni ezt a praktikumot. Most nagyon sok partnerségi-utazási, mobilitási program van, pl. Leonardo, Grundtvig és sorolhatnám, de eléggé felszínesek. Ezek a látogatások két-három napra szólnak, megnéznek ott néhány intézményt és vége. Én valami mélyebbre gondoltam, olyasmire mint ez a prak-

tikum, mikor az ember 3-4 hónapig kint van, akkor már picit mélyebb betekintést nyer egy társadalom életébe. Ilyen jellegű programokat is el tudok képzelni, nagyon sokat segítene az, ha látják, hogy hogyan működik ott, ahol valóban van eredménye is a dolgoknak. A motivációt kell visszaadni, hogy legyenek motiváltak. Most a képzéseinkben is egyre inkább ez a legnagyobb probléma, hogy amíg nem látja a kimenetet, amíg ő munkanélküli és bejön ide, én meg csak egy oklevelet tudok adni, nem tudom azt mondani, hogy holnaptól felveszik valahova, nagyon nehezen áll a képzéshez és a tanuláshoz. Nincs kimenete, nem bíznak már az emberek az ígéretekben. Sajnos az állam nem ad garanciát arra, hogy jobb lesz a sorsa mindenkinek, aki megtesz egy-ket lépést egy irányba.

Milyen számban végeznek itt fiatalok?

2011-ben összesen 90 szakképesítési oklevelet adtunk ki. Viszont 2012-ben csak az akkreditált szakokon majdnem kétszeresét, mintegy 200 oklevelet adtunk ki. Jelen pillanatban van egy humánerőforrás-fejlesztési projektünk (ún. POSDRU-s), és ennek keretén belül is nagy a hallgatói létszám. Vannak nem akreditált, tehát tematikus képzéseink is, ott is nagyon sok hallgató szokott lenni a hétvégi képzéseken, pl. gazdasszonyok iskolája. Általában minden képzésünk támogatott, tehát hallgatóink a képzési díj maximum 25%-át fizetik be. Például a 360 órás, akkreditált szakképesítési tanfolyamaink gyakorlati oktatással, mindennel együtt 100 euróba kerülnek idén. Ez az összeg gyakorlatilag alig fed le valamit a képzési költségekből. Tehát körülbelül 450 lejből oktatunk 360 órát, ami azt jelenti, ha napi 6 órát számítunk a felnőttképzési törvény alapján, 60 napos oktatási csomagot kap a hallgató, óránként 1,25 lejért. Ha ebből csak az oktató órabérét kellene kiszámítanom, már akkor nagy bajban lennék. Oktatókkal, infrastruktúrával, gyakorlati képzéssel, tanszerekkel, vizsgával, mindennel kell számolnunk. Úgyhogy nagyon kedvezményesek a szolgáltatásaink, ez tulajdonképpen a közösséget szolgáló egyik legfőbb hozadéka az alapítványnak.

Érdeklődés van. Valószínű, sokan a kedvezményért is jönnek. Viszont kevés érdeklődő van a nyugati, hosszabb távú praktikumokra. Ez az utóbbi időben nagyon visszaesett. Kimehetnek dolgozni, kötöttségek nélkül. Nálunk végig kell menni a képzési láncon, nyelvvizsgát kell tenni, tehát nem tudunk engedni a minőségi kritériumokból, hisz így kötöttük a külföldi partnerrel a szerződést. A jelentkezőnek viszont sokkal egyszerűbb, ha bemegy egy ügynökséghez, befizeti a pénzt, felül az autóbuszra, pár nap alatt ott van. Mi nem tudjuk egy hét alatt kiküldeni. A minőségnek és a biztonságnak ára van.

A szakképzésekben résztvevő hallgatókból hányan dolgoztak már azelőtt is agrár területen?

Sokan dolgoztak már azelőtt is, nagyon sok a fiatal gazda. Létezik a fiatal gazda támogatási program az állam részéről, ennek alapfeltétele, hogy valamilyen szintű képzést kell szerezni mezőgazdasági területen. Nagyon sok gazda jött csak azért, hogy pályázati pénzeket hívhasson le, megszerezze a szükséges oklevelet. Többnyire sikeresek, aki belevág végigviszi, nagyon kevés a lemorzsolódó. A másik dolog, hogy a mezőgazdaságban nagyon kevés játéktér van, nem lehet komolytalanul végezni, nagyon hamar kirostál az idő. Komoly hozzáállásra van szükség, mondhatnám ez egy életforma. Ott nem lehet 11-kor fölkelni, nem lehet napokat kihagyni, elmenni nyáron egy hónapra nyaralni. Tehát ez egy olyan dolog, hogy ha valaki belevág, az valamilyen szinten kényszerítve van arra, hogy csinálja. Nincs más lehetőség. Ezért nagyobb is az eredményes hallgatók száma.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben, s ha igen milyen formája?

Nagyon fontos lenne megismertetni az emberekkel olyan módszereket vagy olyan tapasztalatokat behozni, akár az előbb említett katalán példa is, amelyek esetleg újszerű gondolatokra, vagy önálló kezdeményezésre serkentik őket. Mindenképpen ezt aktívan kell tartani. Műhelymunkákat szervezni számukra, közös fórumokat. A LAM Alapítvány évi egy-két alkalommal tudományos konferenciát, szakmai műhelyt is szervez. Tavaly ünnepeltük fennállásunk 20 éves jubileumát, a nyár folyamán képzőművészeti alkotótábort is szerveztünk, ezért csak egy tudományos rendezvényre volt időnk. Novemberben tartottuk a következő szakaszra rápillantó szemináriumunkat, egy egész napos rendezvényt a sepsiszentgyörgyi vállalkozói inkubátor házban, ahol a 2014-2020-as mezőgazdasági távlati időszakot vizsgáltuk. A mezőgazdasági igazgatóság részéről, a kifizetési ügynökség részéről is voltak szakemberek, bioterméket előállítókat is hívtunk. Körbejártuk ezeket a témákat és a lehetséges kifutási pontokat.

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt az agrárium terén. Kérem soroljon fel pár pozitív és pár negatív változást!

Pozitív az, hogy ide is bejött a Nyugat-európai típusú támogatási rendszer. Hátulütője, hogy jóval kisebbek az összegek, tehát többnyire nem elég arra, amire szánták, legalábbis nincsenek szintben a nyugati országok támogatási politikájával annak ellenére, hogy a költségek most már ugyanazok itt is, nincs nagy különbség

az üzemanyag árak tekintetében sem például Németország és Románia között, viszont óriási különbség van a támogatás mértéke között. Mindenképpen pozitív ez a folyamat. Pozitív az is, hogy pályázati források állnak rendelkezésre és megpróbálnak kimozdulni abból a begubózottságból, ami azelőtt volt. Ez pozitívum. Rengeteg negatívum is van. Az új támogatási formák ellenőrzési mechanizmusai például. A korrupció. A bürokrácia, mely ugyanolyan bonyolult az itthoni 100 euró után is, amiből persze nem él meg a gazda, mint a nyugati tagállamok többezer eurós támogatási mechanizmusa esetében. Egy másik negatívum: ki volt építve egy rendszer. Olyan volt amilyen volt, többnyire állami termelői szövetkezetek... Pl. az öntözési infrastruktúra a régi rendszerben, a megmaradt gépek, épületek stb. de ezt ugye 50 év hangulata teljesen szétverte, tehát a nagy változás után mindenki pusztított, széthordott mindent. A hatalomváltásnak az eufóriája nem volt tekintettel arra, hogy ezeket a dolgokat fel tudnánk használni, vagy át tudnánk alakítani. Szerintem meg kellett volna, vagy meg lehetett volna menteni onnan sok mindent, amire ráépíthettünk volna egy modellt vagy egy új koncepciót. Csak az öntözési rendszert véve alapul, óriási pénzekből próbálják most újraépíteni a 10%-át annak, amit szétvertek vagy széthordtak a régi rendszer után Dobrudzsában vagy az ún. román alföldön. Más negatívum: az elmúlt rendszerben teljesen kiölték a bizalmat az emberekből. Azok a társulási formák, amelyek a 40-es évek előtt életképesek voltak, a közbirtokosságoktól elkezdve az önkéntes szövetkezeti társulásokig, alig működnek, ahol működnek, ott rengeteg konfliktus van, nincs bizalom, vádolják egymást a tagok. Nagyon-nagyon nehezen épülnek vissza ezek a dolgok, amelyek viszont eléggé eredményesen működtek egykor. Nagyon jó lenne, ha újra működnének. Csak egy példát vegyünk: rengeteg pénzbe kerül egy mezőgazdasági gép. Egy új traktor ára elmegy például 70.000 euróig. Ha egyetlen gazda pár hektáron beruház egy ilyen traktorba, a beruházás 10 év alatt sem térül meg neki. Ha mondjuk öten összefognak, megveszik azt a gépet, ami teljesítményében ellátja azt az 50-100 hektárt is, leosztják a munkát, megszervezik, kiépül ez a bizalmi kör, teljesen másképp tudnak haladni, más eredményekkel és nyereséggel dolgoznának. De amíg azt nézzük, hogy a társ éjszaka kilopja-e az üzemanyagot, vagy kicseréli a jó alkatrészt, vagy nem javíttatja a gépet, amikor kell, nem fog működni. Nem tudom, ennek az átöröklött bizalmi válságnak a jelei lengik be az egész régiót. S mindenki épít önerőből, esik át a fején, hitelt hitelre halmoz, próbál valahogy érvényesülni. Pedig egy szövetkezeti, egy jól működő és tényleg kidolgozott szövetségi társulásban nagy belső erő rejlik.

Vannak-e olyan személyek, akik ezt a nagyfokú bizalmatlanságot csökkenteni tudnák?

Vannak ilyenek. Szükség is van rájuk. Lehetnek szervezetek is. Az egyházak, nem véletlen, hogy Kató Béla jelenlegi erdélyi református püspök alapította a LAM Alapítványt, a Diakóniát, illetve számtalan civil szervezet áll mögötte. Volt az egyháznak egy olyan plusz bizalmi tartaléka, amit szerencsésen tudott ő is kamatoztatni. És jó irányba. Mai napig is vannak ilyen források, csak csatornázni kell. Valakinek össze kellene vonni ezeket. A politikumnak lassan egyébre is kellene figyelni, mint a mandátum-reformok és a pillanatnyi személyi vagy politikai érdek. Az az igazság, hogy annyi tennivaló lenne, hogy az hihetetlen. Általában a minta fentről jön le. Nagyon nehéz egy 50 éven keresztül elnyomott és rettegésben tartott társadalomtól elvárni, hogy pillanatok alatt kitermelje ezeket a polgári vezetőket vagy polgári mentalitású embereket. Ez egy nagyon hosszú folyamat. Ezért lenne óriási szerepe a vezető politikumnak abban, hogy egy más mintát szolgáltasson, egy más képet sugalljon lefele. Egyelőre ez mind késik.

Miként vélekedik a képzések szerepéről, távlati feladatairól? Hogyan látja, milyen eredményei voltak az eddigi képzési programoknak? Milyen jellegű képzésekre lenne szükség a térségben az elkövetkező néhány évben? Főleg kiket kellene képezni?

Össze kellene hangolni a dolgokat. Rendszerbe kellene helyezni. Itt is ugyanaz a helyzet, mint az egyetemekkel vagy a középiskolai oktatással. Nincsenek rendszerbe helyezve a dolgok, nincs a végkifejlet szem előtt tartva. Az egyetemek is mindenféle szakot indítanak, ami pillanatnyilag nyereséget hoz. Nem érdekel senkit a jelenlegi vagy a várható munkaerő-piaci mozgás, a népesség számának alakulása, az elvándorlás, a szakmai trendek Európában vagy a világban. Semmi nincs rendszerben. Ez van a felnőttképzésben is. Nagyon szigorúan le kellene bontani a következő évek, mondjuk 5-10 év várható munkaerő-piaci mozgását, igényrendszerét, társadalom-motivációs eszköztárát stb. ahhoz, hogy fel lehessen építeni egy ilyen képzési stratégiát. Abba behelyezve minden civil szervezet, vagy állami szolgáltató ki tudja építeni a maga erős pontját, amely az adott rendszerhez csatolva a közös eredményt szolgálja majd. Persze biztosítani kellene a következetességet, a kontinuitást is, ami ismét egy Achilles-sarka a romániai rendszernek. Itt minden kezdeményezés többnyire pontszerűen, ad-hoc módon működik, és azt az illető szervezetet, személyt, érdekképviseletet szolgálja ideig-óráig, amely vagy aki éppen működteti, de nem egy szélesebb közösségi célnak van alárendelve. Ez a felnőttképzés egyik legnagyobb kihívása a közeljövőben. Mi is úgy próbáljuk hangolni a képzéseinket, hogy perspektívikusan tekintsük meg melyek a hiány-

szakmák, hol vannak azok a kifutási pontok, amelyek generálhatnak majd egy bizonyos fejlődést. Vagy akár ilyen kiemelkedő szerepre hivatott embereket tudnak kitermelni, úgynevezett katalizátor embereket.

Hol vannak képzések még?

Középiskolák, Apor Péter Szaközépiskola például, van egy-két szakosztály a Puskás Tivadar Szakközépiskola keretén belül is. Ezeknek a mezőgazdasági szakosztályoknak nyújtottunk gyakorlati képzést tavaly. De óriási minőségi problémák vannak. Talán az Apor Péterben megvan a gyakorlatozási lehetőség, van terep hozzá, adnak gépeket stb. Más civil szervezetről, amely hasonló jellegű képzéseket szervezne, nem nagyon tudok. A mezőgazdasági kamara nyújt még hasonló szolgáltatásokat. Van az Eurocenter Amőba képzési központ, az agroturisztika, ahol érintőlegesen van egy-két szak...

Kiket kell oktatni?

Felnőttképzésben mindenkit. Aki szeretne szakot váltani, egy alapképzést kapni, átképzésben részesülni... Nincs ilyen megkötés. Midenkinek szüksége van rá. A Skandináv államokban minden második polgár kétévente vesz részt felnőttképzési tanfolyamon. Rövid vagy hosszútávú tanfolyam, átképzés, pszichológiai tréning, nem számít. Többnek érzi magát általa. Társadalmi beidegződéssé vált vagy megfelelési, felzárkózási kényszerré. Lehet, hogy csak hobbi, a jól érzem magam típusú igény arra, hogy elvégezzen egy családi jellegű, mentálhigiénés vagy bármilyen jellegű képzést, ami neki egy minőségi változást hozhat a családi életében, a gyereknevelést illetően, a gépkocsikezelést illetően. Nagyon nyitottak az emberek. Nagyon szeretik az újat. Van motivációs rendszer. Működik a társadalom szerepeiben mérve, ezek a képzések becsatolódnak a polgár munkájába, életvitelébe. Konkrétan meg is hozzák az eredményt. Mindenki látja ezt az eredményt.

Az elején itt is megvolt. Én 2008-ban kerültem a LAM Alapítványhoz, sokat mesélnek a kollégák. Az elején megvolt ez a lelkesedés. Ott volt a svájci program. Hazajöttek az első csoportok. Azok a kis- és középvállalkozók, aki az elején benne voltak a LAM-programban, mind ilyen lelkesek voltak. Jöttek, vásárolták a gépeket, indították sajtfeldolgozó üzemüket, vállalkozásukat. Konkrétan el is érték azt az eredményt amire számítottak, és mai napig nagyon lelkesen és pozitívan beszélnek ezekről az évekről. Tavaly kiadtunk egy interjú-kötetet a húsz éves jubileumi ünnepségünk alkalmával, abban néhányan megszólalnak közülük. Valóban lelkesek voltak és volt eredménye, kézzel fogható eredménye mindannak, amibe a LAM Alapítvánnyal közösen fektettek.

Mire volna nagyobb szükség rövid távon véleménye szerint az Ön lakhelyén/térségében vagy szakterületén? Új termék kitalálása, a feldolgozás erősítése, új technológiák behozatala, szakmai tanulás? Mivel indokolná a választását?

Talán a feldolgozásra és az értékesítésre élezném ki a dolgokat, ami természetesen új technológiák behozatalával is jár, illetve később új termék megjelenésével is. Itt inkább az a nagy gond, hogy van termékünk és vannak javaink, de nem tudjuk értékesíteni, nem tudjuk kihozni a piacra, nem tudjuk megfelelő és méltó körülmények közt előtárni. Hangsúlyosan feldolgozási és értékesítési problémát látok most ebben a régióban, rövid távon az lenne a kimozdító erő, ami beindíthatná ezt az egészet. Utána már az új technológia, új gépsor jön magától. Ha én látom a célt, beindul egy kis feldolgozó üzem, vagy kinyílik egy piaclehetőség számomra és tudom, hogy stabilan azt a terméket, nagy erőfeszítés nélkül is mindig tudom értékesíteni, akkor érdekelt vagyok abban, hogy akár hitelt vegyek fel, gépsort újítsak, innovációba fektessek, képezzem magam, hisz ez mind következménye annak, hogy a cél megvan.

Miért van ez az értékesítési deficit?

Nincs marketing stratégiájuk, nem is nagyon tudnak kitörni. Ezek az emberek félnek attól, hogy bejegyezzenek egy egyszerű vállalkozást, ők többnyire termelők, nem elméleti szakemberek. Nem is nagyon tudnak áldozni ilyesmire. Nem ismerik a piaci viszonyokat. Ők így, önerőből képtelenek betörni a piacra. Van ennek egy hálózata is, amit nem egyszerű átlátni. A brassói piacra betörni például nem könnyű, nem úgy megy, hogy odamegyek és kiteszem a termékem. Annak van egy háttérhálózata. Erre kellene alternatíva, önkormányzati vagy magánszférai segítség.

Történtek próbálkozások, talán van is raktáráruház a megyében, de még mindig nem elég, nem fed le régiókat, övezeteket. Minél nagyobb mértékben kellene, hogy az a kistermelő is kapjon kedvet, hogy lássa a munkájának a konkrét gyümölcsét, hogy legyen motivált. Minőségi feltételeket kell teljesíteni. Meg lehetne oldani, hogy aki létrehozza a raktáráruházat, az adja tavasszal a minőségileg bevizsgált vetőmagot, kövesse a termesztési folyamatot, hisz leszerződik és azt a terméket kapja vissza, amelyet vetőmagként egy bizonyos minőségben kiadott majd utánkövetett. Nem tudni, miért nem alakult ez még ki. Ez is olyan, mint egy vállalkozás, minden egyes rizikójával vagy pozitív oldalával együtt. Csak nagyobb hangsúlyt kellene neki adni, nagyobb rá az igény, több embert el tudna látni, ki tudna mozdítani egész övezeteket egy holtpontból. Tervek szerint Szépmezőn

létesül egy ipari park, én abban bízom, hogy talán annak keretén belül egy ilyen jellegű kezdeményezés is teret tud nyerni, egy raktáráruház vagy értékesítési lánc.

Lehet érezni Háromszéken a biotermékek iránti lázat?

Ha érződik is valami, az inkább Nyugat-Európát érinti. Nálunk a kényszer is arra vezeti a legtöbb kistermelőt, hogy olcsó, kemikáliákat nem tartalmazó, ún. bio-közeli módszerekkel dolgozzon. Tehát nincs semmi rendkívüli abban, hogy a szomszéd faluból egészséges, vegyszermentes terméket szerzünk be viszonylag elfogadható áron. Természetesen ettől még nem beszélhetünk biotermékről. Az előírt módon előállított biotermék termés mennyiségében elmarad az átlagostól és jóval magasabb költségekkel állítható elő. A hiteles biotermék mindig drágább, mint a vegyszerezett földről származó, de magasabb minőséget is képvisel. De talán nem is kell a kistermelőnek áttérni erre a költséges módozatra. Itt sokszor „természetes állapotában" is kapható egészséges élelmiszer, nem tudatos fejlesztés eredményeként. A biotermék (ökotermék) fogalmával kapcsolatban mindmáig nagy zűrzavar uralkodik a fogyasztók körében. Például, hogy attól bio egy termék, mert drága a műtrágya, tehát csak természetes trágyát használ a termelő. Bárcsak ilyen egyszerű lenne. De természetesen ez jóval összetettebb, hisz attól a talaj lehet szennyezett, vagy a tudatos utánkövetés, fejlesztés hiánya miatt nem valószínű, hogy megfelel a termék a bio minősítésnek. Inkább össze kellene vonni ezeket a többé-kevésbé tudatos, háztáji terméksort előállító kistermelőket, felkarolva őket, szakmai segítség és megfelelő marketing mellett piacot teremteni ezeknek a termékeknek. Attól lehet nagyon egészséges és ízletes egy zöldség, hogy nem öko-technológiával állította elő a gazda. Persze, ismét visszajutottunk az értékesítéshez. Amennyiben kerülne egy jó marketinges cég, amely megfelelően kezelné az értékesítés kérdéskörét, az a termelő például, akinek nem volt pénze, hogy drága műtrágyával kezelje az amúgy szennyeződésmentes földjét, vagy költséges bio-technológiát alkalmazzon, arra ébredhet, hogy ötször annyi pénzt kap eredeti háztáji termékéért, mint azelőtt, anélkül, hogy valami nagyon újat tett volna. Akár ez is lehetne egy agrárinnovációs ötlet.

Milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium a székelyföldi térség fejlődésében?

Tömör leszek: kulcsszerepet. Van rá lehetőség, van hagyománya, szükség is van rá, és komoly társadalmi problémákat vet fel az élelmiszer előállításának kérdése világszerte. Ebben a kontextusban bűn volna mindezt figyelmen kívül hagyni és ne stratégiai ágazatként kezelni a mezőgazdaságot.

Az interjút készítette ***Nagy Csilla***

Ferenczy Ferenc

„Nagyon komoly és kitartó tevékenységre van szükség…”

Hogyan értékeli a rendszerváltás utáni fontosabb változásokat?

Közvetlenül a rendszerváltás után negatív változásként említhetjük az agrárszakemberek megbélyegzését, a rendezetlen föld-tulajdon viszonyokat, a tagosítás hiányát, a kisvállalkozások jogi szabályozásának hiányos vagy kései rendezését, itt gondolok a kis vágóhidakra, majd a mezőgazdasági oktatás fokozatos sorvasztását. Pozitív változásnak számítanak: a farkaslaki, zetelaki gyümölcsfeldolgozók beindítása, a tekerőpataki és a székelyudvarhelyi tejfeldolgozó szövetség létrejötte. További pozitív kezdeményezésnek számít a havonta megszervezésre kerülő helyi termékek vására. Ami még nagyon fontos, hogy a politikum és a civil szféra látványosan bekapcsolódik az agrárinnovációs kérdések megoldásába.

Ön szerint a székelyföldi térség fejlődése érdekében milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium?

A rossz agrárpolitika, a megváltozott össztársadalmi gondolkodásmód/szemlélet következtében a meg nem művelt területek nagysága évről-évre nő, a mezőgazdasági termelés állandóan csökken, a falun élők elszegényedése egyre nyilvánvalóbbá válik, ezért mindenekelőtt igen fontosnak tartom a földet művelők, az állattenyésztők, egy szóval a mezőgazdaságban dolgozók össztársadalmi elismertségének, értékelésének fokozását, életminőségének a javítását. A leszakadóban lévő, társadalmi és gazdasági értelemben elmaradott, alapvetően agrárjellegű vidéki térségben élők számára átgondolt fejlesztéspolitikával, a gazdasági tevékenységek diverzifikációjával kell megteremteni a helyi életfeltételek javítását, hozzájárulva a vidék népességmegtartó képességének növeléséhez.

Milyen, még igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak, amelyekre alapozni lehetne vagy amelyeket hasznosítani lehetne?

Rendezni kell a tulajdonviszonyokat, mert indulásból rossz volt a törvény, ehhez megfelelő felkészítőt, propagandát kellene kifejteni, hogy értsék meg, hogy ha a területeket nem tagosítjuk, ma már nagyon nehéz a régi rudimentális módszerekkel termelni. Megfelelő agrotechnikát kell alkalmazni, tehát nem elég a termelés,

mivel versenyképes is kell legyen, de ezt a jelenlegi kis területű parcellákon nem lehet megvalósítani, ezért kellene tagosítani a területeket. Enélkül nagyon nehéz jövőt építeni, első lépésként a tulajdonviszonyt és a tagosítást kellene megoldani. A fakitermelés is egy ilyen lehetőség lenne, tehát a fának a megfelelő feldolgozása. Továbbá a faluturizmus is lehetőség lenne, de ennek elengedhetetlen feltétele az infrastruktúrának a létrejötte. Vannak pozitív próbálkozások megyei szinten, a Megyei Tanácsnak a működésével és a különböző civil szerveződéseken keresztül.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják ezeknek az adottságoknak a hasznosítását?

Közel húsz éve, hogy a térségben Románia elsőként elfogadta a mezőgazdasági területek restitucióját szabályozó 18/1991-es törvényt, mégis a birtokba helyezés, a birtoklevelek kitöltése, mindmáig egy megoldatlan kérdés. Aki meg is kapta a birtoklevelet, egy nagyon bonyolult, bürokratikus és költséges folyamaton kell átessen, melyet nem egyszer véget nem érő bírósági tárgyalások követnek.

Ön szerint az agrárinnovációs változásoknak kik lehetnének a legjobb, hatékonyabb kezdeményezői?

Nagyon komoly és kitartó tevékenységre van szükség, a politikusoktól, a törvényhozáson, a helyi önkormányzatokon, a szakembereken és a civilszférán át egészen a gazdálkodóig.

Melyek lehetnének azok a kitörési pontok amelyek eredményt ígérnek, s amelyeknek egyéb területekre is ösztönző hatása lehet?

Tamási Áron szavaival élve („ezt a földet nekünk kell fénnyel behintenünk, ezt nekünk kell kedvvel, kultúrával, sok vágy beteljesítésével feldíszítenünk"), a kedvező természeti- földrajzi és klimatikus adottság kihasználása a nagyon fontos, a lakosság életében újra szerepet adni az állattenyésztésnek, zöldség- gyümölcstermesztésnek, erdőgazdálkodásnak, továbbá az egykor itt meglévő biodiverzitásra is alapozni kellene. Eredményt ígérő kitörési pont lehetne a jogszabályi rendelkezések javítása, amelyek elősegítik az önellátást, a közvetlen értékesítést és a képzést-oktatást.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt?

Az agrárinnovációt előbbre mozdítaná a kedvezőbb hitelezés, a pénzügyi támogatás, a mezőgazdasági tevékenység adómentessége, különösen a hegyvidéki térségben.

Hogyan vélekedik a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról?

Úgy gondolom, hogy a jövő megalapozásában „alapkő” szerepe kell legyen a családi gazdaságoknak. A lakosságot kötni kell a településhez. Ott ahol van lehetőség - visszatérve a tagosításra – ahol ki lehet alakítani nagyobb területeket és a domborzat is megengedi, akár növénytermesztésben, akár állattenyésztésben lehetne nagyüzemi tevékenységbe fogni, tehát nem zárkózom el a nagyüzemtől, erre élő példa a Gordon tejüzem. Az alapgondolat az, hogy lekössük az embereket falun, tehát ott maradjanak és működjenek a családi gazdálkodások.

Véleménye szerint mire volna nagyobb szükség? Új termék kitalálása, feldolgozás erősítése, új technológiák behozatala, szakmai tanulás, képzés?

A helyi foglalkoztatás fejlesztése, a gazdasági környezet javítása, valamint a helyi élettér és a lakókörnyezet fejlesztése megkívánja az infrastrukturális hiányosságok felszámolását. A kedvező vállalkozói környezet megteremtése egyúttal az egyes térségek népességmegtartó erejének növelését is elősegíti.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben?

Minden rendelkezésünkre álló eszközt fel kell használni, hogy tudatosítsuk a mai társadalom szereplőiben az agrárinnovációs elképzeléseket és megvalósításokat, a mezőgazdaságban dolgozók össztársadalmi elismertségének, értékelésének fokozását, ahhoz, hogy a mezőgazdaság iránti vonzalom visszaálljon és egyenlő rangban legyen a nemzetgazdaság többi ágazatával. A formák különbözőek lehetnek: írott és elektronikus média, ismeretterjesztő előadások, kiállítások, vásárok szervezése, szórólapok, kiadványok terjesztése.

Melyek voltak a domináns agrárjellegű képzések az utóbbi években?

Az utóbbi években, különösen amióta a hatósági feladatkörből nyugdíjba kerültem és a Gordon tejüzemnek az üzemi laboratóriumát és annak minőségbiztosítási osztályát vezetem, a képzések általában felnőttek irányába történtek, amelyeket én személy szerint vezettem, ezek kimondottam specifikus tejipari folyamatok voltak. Elsődlegesen a célja ezeknek a képzéseknek az volt, hogy a kistermelőket is sikerüljön fölzárkóztatnunk azon követelmények szintjére, amit az Európai Uniós csatlakozás 2007-be hozott. Elsődlegesen a tej minőségének a javítása érdekébe, tehát ez magába foglalt bizonyos állattenyésztési kérdés köröket is, amelyek a tartási témákat illette vagy takarmányozási problémákat, hiszen ezek egymástól nem elkülöníthetőek. Elmondhatom azt, hogy a 129 tejbegyűjtő

központ körzetében - ahonnan a Gordon tejüzem jelen pillanatban is a tejet begyűjti, főleg Hargita megyében - nagy változás, javulás észlelhető, tehát hasznos volt, hogy foglalkoztunk a gazdákkal. Ugyanilyen formában kellene más területeken is ehhez hasonló felnőttképzéseket kezdeményezni. A gyógynövények kihasználása megint egy olyan szűzterület, ahol nagy adottsága van a vidéknek. Ehhez kitűnő szakemberek is vannak, akik a megyéből származnak. Tudjuk, hogy nyugati cégek nagy mennyiségben szállítanak el innen gyógynövényeket feldolgozatlan formában és drága pénzért hozzák vissza a kész készítményeket, tehát ehhez hasonló dolgokat kellene kihasználni, viszont ehhez képezni kellene az embereket. Hangsúlyozom, hogy meg kellene kezdeni a mezőgazdasági ismeretek oktatását már az elemi iskolában, mert csak ezzel tudjuk megszerettetni, visszavezetni a vonzódást a mezőgazdaság irányába, mert lassan azt vesszük észre, hogy az idősek kilépnek és a helyükbe nem kerül más.

Mit gondol, milyen jellegű képzésekre lenne szükség az elkövetkezendő években és legfőképp kiket kellene megcélozzanak ezek a képzések?

Olyan személyeket, akik mezőgazdasági termelésből szeretnének megélni vagy olyanokat, akiknek nem létfeltételük a mezőgazdasági termelés, hanem kedvtelésből folytatják ezt, azért, hogy amit megtermelnek az kellő minőségű legyen. Nem csak a termeléssel kellene foglalkozni, mert a legnagyobb probléma az értékesítés. Ilyen témakörben is szükség lenne képzéseket eszközölni. Köztudott dolog, hogy nagyon sok időt vesz igénybe a termékek értékesítése, ezért nagyon lényeges volna szövetkezetek, társulások létrehozása, hogy a termelőnek ne legyen gondja az értékesítés. Ezeket mind képzéseken, oktatáson keresztül lehetne megoldani. Fontos, hogy megértsék a termelők, hogy a szövetkezés, a társulás létfontosságú kérdés ma. Az egyik ilyen példa a Székelykeresztúr és környéke tejtermelő gazdáinak a szövetkezése, tehát közel ötszáz gazda létrehozta ezt a szövetkezetet, amelynek feladata, hogy a gazdák által megtermelt tejet feldolgozza és értékesítse. Ilyeneket és hasonlókat kellene létrehozni. Ugyanígy lehetne előbbre lépni az állatok hizlalása, feldolgozása, értékesítése terén. Ma a legnagyobb probléma a szarvasmarha feldolgozása, tehát a megyében egyetlen egy vágóhíd van (Gyergyószentmiklós), amelyik engedélyezve van és működik, tehát szükséges lenne még több ilyen vágópontot kialakítani. Ami nagyon fontos dolog, hogy új alapokra kell helyezni az oktatást. Célja olyan tartalmi, szerkezeti és működésbeli változások bevezetése az oktatás teljes vertikumában, amelyek e szektornak az egész életen át tartó tanulás politikájához való jobb illeszkedését szolgálják. Az intézkedések további célja az

oktatási-képzési rendszer színvonalának, hatékonyságának javítása, az igényekhez igazodó képzések támogatásával a szakképzés és a munkaerőpiac közötti kapcsolatok erősítése. Gondolok itt a székelyudvarhelyi Mezőgazdasági Szakközépiskola nyújtotta lehetőségre, de feltétlenül gondolnunk kell egy felsőfokú, magyar nyelvű oktatási intézmény újraindítására is (ebben voltak próbálkozások a Pro Agricultura Hargitae Alapítvány és a gödöllői Egyetem között). Véleményem szerint a mezőgazdaság iránti vonzalom kialakítását különösen vidéki-falusi iskolákban kell elkezdeni, az oktatási rend ilyen célú átalakításával. A gyorsan változó gazdasági körülmények, új típusú, szakmailag jól képzett és alkalmazkodni képes munkaerőt kívánnak. Az alkalmazkodás és versenyképesség célját szolgálják az átképzések és a felnőttképzések különböző formái. Az információs társadalomba való bekapcsolódás szükségessé teszi, hogy az oktatás teljes vertikumában elterjedjen az információs és kommunikációs technológiák alkalmazása. A mezőgazdasági profilú oktatás nem egy kényszermegoldás kell legyen. A szülők azért küldik ilyen szakra a gyerekeket, hogy megfelelő elméleti képzésen keresztül, a családi gazdaságban szerzett gyakorlati tapasztalatokkal, átvegyék a gazdaság teendőinek végzését. A fiatal gazdálkodók, valamint a szakmai át- és továbbképzések (gazdálkodási, vállalkozási, szabályozásra vonatkozó ismeretek) támogatásával javítható a mezőgazdaság humán feltételrendszere.

Az interjút készítette ***Isztojka Tímea***

Haschi András

„Azt tapasztalom, hogy az agrárium a legfőbb aktivitás a térségben…”

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt az agrárium terén. Milyen példákat emelne ki ezek közül?

A rendszerváltás előtti agráriumról – életkoromnál fogva – nem szerezhettem szakmai tapasztalatokat, megismerhettem viszont a rendszerváltás előtti időszakban, után az akkori nagy intézményeknek a változását. Voltak olyan állami intézmények, mint például a Burgonyakísérleti állomás, vagy a Zöldség-gyümölcs raktár, amelyek még működtek, amikor én beléptem az aktív agráriumba. Én a pályafutásomat a Kísérleti állomásnál kezdtem, amelyről azt lehet elmondani, hogy 1980-ban alakult és én az intézmény 29. évében csatlakoztam, amikor még a virágkorát élte. A Kísérleti állomás egy nagyon jó példa volt a rendszerváltás előtt, ugyanakkor a rendszerváltás után is nagyon jó példaként működött az emberek szemében. Ezalatt azt értem, hogy abban az időben, ha valaki kezelni szerette volna burgonyáját, elsősorban az állomásra jött és ott érdeklődött afelől, hogy milyen módszerrel kezelje, vagy milyen technológiát alkalmazzon. Ugyanakkor a Kísérleti állomásnak valamilyen szempontból oktató szerepe is volt, amire sokan felnéztek, mivel nagyon sok szakember dolgozott ott. Ezek a szakemberek magánemberként is termeltek burgonyát, ezért ők mindig nagyon jó példák voltak a megyében. Ezzel ellentétben a rossz példa, hogy most már sajnos nagyon le van maradva a Kísérleti állomás, amit szerintem fent kellett volna tartani a régi formában, de hát sem a politikai, sem a gazdasági helyzet nem volt kedvező ehhez. Egy pozitív példa, hogy 2007-ben csatlakozott az ország az Európai Unióhoz és ez egy óriási változást hozott az agrárium terén, mivel ez az időszak előtt a gazdálkodással foglakozó emberek csak bizonyos támogatásokat ismertek – volt kuponos támogatás -, úgymond fiókból kapták a támogatást. Többnyire politikai választások előtt kaptak az emberek kisebb-nagyobb támogatásokat, tehát az akkori időhöz képest most a támogatási rendszer jóval nagyobb. Az egyszerű gazdálkodó el nem tudná képzelni, hogy ezek a támogatások nélkül gazdálkodjon, mert gyakorlatilag, ha egy gazdálkodó év végén nullába kihozza a gazdaságát, akkor az azt jelenti, hogy jól

gazdálkodott. A támogatás az, ami neki a nyereséget hozza. Jó példaként mondható az, hogy nem központosított semmi, nincsenek ezek a nagy vállalkozások, amelyek a rendszerváltás előtt léteztek. Lehetőség van arra, hogy minden ember saját maga elképzelése szerint fejlessze és rendezze a gazdaságát.

Mi változott a rendszerváltás után, miért csökkent az agráriumnak a szerepe?

A rendszerváltás előtt ugye egy mesterséges gazdálkodás volt, nagyipari gazdálkodás, amikor néhány szakember tudta, hogy mit kell tenni, nem is tehetett bármit. Ezek a szakemberek technológiailag tudták, hogy mit hogyan kell csinálniuk, viszont a szakembernek nem kellett a gazdasági oldalon gondolkozzon, csak termelési tényezőkre kellett összpontosítson. A gazdasági jellegű döntésekkel az akkori pártkabinetnek a szakemberei foglalkoztak, akik nem igazán lehet tudni, hogy milyen kritériumok alapján végezték az anyagi dolgokat. Ez az egész gazdálkodás papíron nagyon nyereséges volt, de azt is tudjuk, hogy képesek voltak manipulálni a termelési eredmények mennyiségét azért, hogy ez jó példának nézzen ki. Gyakorlatilag minden terület meg volt művelve, a lápos területek le voltak csapolva, tehát nem voltak elhanyagolt területek, mivel minden a kollektívé volt, illetve az állami gazdaságoké, ezért tűnik úgy, hogy akkoriban sokkal jobb volt minden. Az egyszerű embernek egyebet nem kellett tennie csak a kötelező mezőgazdasági munkára kimennie, még az iskolások és a katonák is részt vettek a mezőgazdasági teendőkben. Ezért az emberek keveset gazdálkodtak, ahol nem volt kollektív gazdaság ott gazdálkodtak, de így csak kicsi tételben és úgymond majdnem mindig biztosítva volt a felvásárlás, tehát volt ahova leadni a terményt, az állam valamilyen szinten felvásárolta, viszont nem is termelt a gazda annyit, hogy nyakán maradjon a termény. Ezzel ellentétben, most amikor az embereknek nincs munkahelye és visszakapta a földjeit és ha azt nem akarja parlagon hagyni – akkor úgymond kényszerből is gazdálkodik, elsősorban mert nincs munkahelye, másodsorban meg ember lévén szégyelli is nem megmunkálni a földjét, mivel az ősei is ezt tették. A probléma az, hogy nem biztos, hogy neki erre szüksége van, mivel meglehet, hogy van munkahelye a városban, viszont rendelkezik egy kisebb területtel és azt megműveli az előbb említett okok miatt. Vagy azért, mert nem akarja kihasználatlanul hagyni, vagy úgy gondolja, hogy a fizetését ki tudja egészíteni ezáltal. A gond az, hogy hiányzik hozzá az agrárképzés. Azok az idősebb gazdák, akik már a kommunizmus előtt gazdálkodtak, tudnák, hogy mit kell csinálni, emlékeznek még arra, hogy hogyan kell csinálni, lehet, hogy egy kicsit elavult technológiával. Viszont az a középkorosztály, amelynek tagjai a kommunizmus alatt nőttek fel és

nem volt nekik földjük – volt egy munkahelyük valamelyik ipari létesítményében –, most rájöttek, hogy van nekik földterületük amit meg kellene művelni. De soha nem foglalkoztak mezőgazdasággal, nem értenek hozzá. Aztán van egy harmadik kategória, akik nagyon fiatalok – a rendszerváltás után születtek – most szeretnének elkezdeni valamit, nekik valószínűleg a nagyvállalkozók jelentik a példaképet. Számukra megvan a lehetőség, hogy tanuljanak, mezőgazdasági képesítésük legyen. Pozitív változás az, hogy meg van adva a szabad vállalkozás lehetősége, tehát mindenki eldöntheti, hogy mivel szeretne foglalkozni. Abban az esetben, hogy ha valaki gazdálkodni szeretne, azt önmagától megteheti, ha elképzelései vannak, alakíthat ki vállalkozást, ami egy megélhetési forma lehet, tehát túl tud lépni a háztáji gazdálkodáson. A mostani gazdálkodni vágyó egyéneknek lehetősége van arra, hogy hiteleket felvegyenek, hogy ezáltal tudják fejleszteni a gazdaságukat és majd lassan törlesztik. Ezáltal egy életformát tud kialakítani, amit majd a gyermekeinek hátra tud hagyni.

Ön szerint a székelyföldi térség fejlődése érdekében milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium?

Egyre inkább azt tapasztalom, hogy az agrárium a legfőbb aktivitás a térségben. Igaz, hogy eleve nem élünk egy gazdag vidéken, talán a turizmus egy alternatíva mezőgazdasághoz, de egyre többet hangoztatjuk és tapasztaljuk, hogy a kettőt össze is lehet kötni, agroturizmusként. Példaként mondom, ha elmegyünk Ausztriába azt tapasztaljuk, hogy ezt nagyon jól kihasználják, mivel egy kicsi panzióban azokat a termékeket fogyasztjuk, amelyek hátul a kertben tökéletes higiéniai körülmények között teremtek meg. Amit kijelenthetünk, hogy a székelyföldi családoknak nagy része gazdálkodással foglalkozik. Ez az arány az utóbbi időben talán egy kicsit csökkent, mivel nem annyira nyereséges például a burgonya, mint ahogy az néhány évvel ezelőtt volt. Ezért is sokan lemondtak a gazdálkodásról, viszont az úgymond profi gazdálkodók száma növekszik az amatőr gazdálkodók számával szemben. Nagyon nehéz megkapni azt a középutat, hogy mit jelent profinak vagy amatőr gazdálkodónak lenni, tehát azt, hogy mit jelent csak jövedelem kiegészítésként gazdálkodni, vagy pedig a teljes aktivitást igénybe veszi. Határozottan azt tudom mondani, hogy én a Székelyföld jövőjeként a mezőgazdaságot, állattenyésztést látom, nem annyira a szántóföldi kultúrákat – az intézmény statisztikái is azt mutatják, hogy az a harmincezer gazda, aki igényel támogatást, kétszázezer hektáron gazdálkodik és ebből csak hatvanezer hektár, ami szántóföld, a többi legelő, illetve kaszáló. A legelőgazdálkodás, az állattenyésztés az

ami jobban működik, és mindez amennyire csak lehet, tradicionális módszerekkel. Ezt látom én, tehát jelen pillanatban nagyon fontos, jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság.

Melyek Ön szerint a ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek?

Első hallásra, ha agrárinnovációról beszélünk, akkor elsősorban az új termékek jutnak eszembe, de nem biztos, hogy az agrárinnováció alatt feltétlenül új terméket, új technológiát kell érteni, mert lehet, hogy a meglévő technológiának a fejlesztéséről van szó. Az az igazság, hogy a térségben eléggé elmaradott mezőgazdaságunk van, tehát ahogy az előbbiekben is említettem, hogy nagyon sokan ezt kényszerből csinálják és nem pedig profi szinten, nincs kellő mennyiségű képesítésük, szakismeretük, humán tőkéjük erre vonatkozóan. Sajnos, a valamikori mezőgazdasági iskolák sem léteznek már, nem kapnak a gyerekek alapfokú mezőgazdasági képzést, mint azt a rendszerváltás előtt kaptak. Ahogy említettem, a mostani gazdálkodók között kevesen vannak, akik ezt megfelelően csinálják. Ettől függetlenül nagyon nagy szükség van az innovációra, tehát szükség van arra, hogy ne extenzív mezőgazdasággal foglalkozzunk, hanem intenzívvel, a meglévő területünket professzionalizáljuk. Annak ellenére, hogy még mindig van elég kihasználatlan terület, tehát extenzív mezőgazdaságban is lehetne gondolkozni, viszont az már komplikáltabb, mivel nagyobb területen nehezebb dolgozni. Ezért lenne jobb a kisebb területünket kihasználni, azon minél jobb minőségű terményt előállítani. Most abban a periódusban vagyunk, amikor nagyon sokan azon gondolkoznak, hogy megéri-e ezzel foglalkozni, vagy jobb lenne abbahagyni. Két olyan mezőgazdasági év volt, amikor az amatőr gazdák úgymond eléggé „megégették magukat”, tehát azok, akik csak jövedelem kiegészítésként gazdálkodtak, rájöttek, hogy gyakorlatilag semmilyen jövedelem kiegészítést nem értek el. Ezek a személyek azok, akik lehetséges, hogy amellett döntenek, hogy abbahagyják a gazdálkodást. A többiekre viszont oda kell figyelni, legyen megfelelő képzési infrastruktúra, megfelelő szervezeteket kell kialakítani ahhoz, hogy a meglévő gazdaságukat fejleszteni tudják. Ezalatt azt értem, hogy bíztatni, tanítani kell, lehetőséget kell adni a gazdáknak, hogy javítani tudjanak a minőségen, tehát ha növénytermesztéssel foglalkozik valaki, akkor megértetni vele, hogy a vetőmag minősége nélkülözhetetlen, az állattenyésztésnél az állatállomány minősége nélkülözhetetlen. Fontos, hogy szakszerűbben gazdálkodjunk, ugyanakkor egy szervezethez való tartozás is a gazdálkodó javára válhat, ahol tapasztalatot cserélhetnek a gazdák.

Milyen eddigi fejlődések voltak az agrárium terén?

Én fejlődést abban látok, hogy az emberek kezdik érteni, hogy igenis szükséges, hogy egy szervezethez tartozzanak. A fejlődés az, hogy kezdik megérteni az emberek, hogy a saját terméket kell fogyasztani, hogy itt helyben kell eladni a terményt. A fejlődés az, hogy vannak olyan intézmények, amelyek a gazdáknak a dolgait felvállalják, mivel egy gazdálkodónak nincs ideje foglalkozni az adminisztrációval, az értékesítéssel. A megyében az önkormányzatok, a Megyei Tanács, a politikusok, a szakemberek felfogták azt, hogy a gazdálkodó réteg egy egyszerű ember, akinek nincs ideje mindezekkel foglalkozni és ezeket helyettük fel kell vállalni és ahhoz, hogy a térség fejlődjön, szükséges, hogy irányítani lehessen őket ezen a téren. Az ők feladatuk csak az kellene maradjon, hogy azt a helyi terméket előállítsák és kimenjenek vele a piacra. Ugyanakkor fejlődés az is, hogy egy termelői csoport sikeresen meg tud építeni egy feldolgozó üzemet, és azáltal feldolgozott erdei gyümölcsöket el tud adni egy nagyobb üzletláncnak. Ebben a láncban nem csak önmagában a termelő fontos, hanem a fogyasztó is. Lehet, hogy egy kicsit többet kellene foglalkozni a fogyasztóval is, hogy azt a termelőt értse meg és támogassa. Erre egy nagyon jó példa a havonta szervezett vásár, ahol több kistermelő értékesíteni tudja a termékét és a vásárlók is rájönnek arra, hogy fontos a saját, helyi termékeket fogyasztani.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják az adottságok hasznosítását?

Olyan vidéken élünk, ahol sajnos a természeti adottságok, a klíma nem engedi meg a jelenlegi termékskálának a fejlesztését, tehát csak bizonyos termékeket enged meg, eléggé korlátozottak a lehetőségek. Ezt persze legfőképpen Csíkszereda környékére vonatkozik. Volt már példa székelyföldi üvegházra, viszont gazdaságilag nem tud annyira jövedelmező lenni, mint egy olténiai üvegház, amelyet nem kell fűteni. Ennek a vidéknek a klímája nem ad lehetőséget erre. Ebből kifolyólag nem mondhatjuk azt, hogy a termékskála az innováció tárgyát tudja képezni. Viszont a technológiának nagy szerepe van a fejlődésben, tehát a módszer, hogy hogyan termeljünk gazdaságosabban. Már csak az öntözési lehetőségeink is korlátozottabbak, hegyvidék lévén, nagyon költséges az öntözés. Azon kell gondolkozni, hogyan lehet a meglévő vizet, a sok havat megtartani és kellőképpen kihasználni. Nagyon sokan próbálkoznak új kultúrákkal, én egyetértek ezzel is, jónak látom például az energia fűznek a termesztését is, viszont nem ért hozzá a székely ember megfelelően, mivel inkább ahhoz ért, amit a szülőktől, nagyszülőktől látott.

Ugyanakkor vannak a magasabb képzéssel rendelkező szakemberek, aki próbálkoznak az újjal és lehet, hogy majd ők lesznek a példamutatók, de azért nehéz az ember életébe az új kultúrát bevezetni. Úgy gondolom, hogy könnyebb megtanítani az embereket arra, hogy a meglévő kultúrát hogyan fejlessze, mint hogy egy új kultúrát megtanuljon.

Ezen segíthetnek a különböző felnőtt képzések?

Természetesen igen. Aki elmegy egy képzésre, az már sokkal nyitottabb az újra, mert gyakorlatilag azért megy el egy képzésre, hogy valami újat tanuljon.

Hogyan lehetne jobban motiválni, hogy részt vegyenek ezen a képzésen?

Ez egy nagyon nehéz dolog. Én úgy gondolom, hogy mindig példamutató gazdák kell legyenek a különböző településeken és ezt a néhány jól működő gazdaságot támogatni kell. Nem értek azzal teljesen egyet, hogy mindig a szegény embert kell támogatni, mivel támogatni kell egy jól menő vállalkozást is, hogy az fent tudjon maradni. A falusi gyermeknek nem szabad abban a tudatban felnőjön, hogy a faluban csak háromtehenes gazda létezik. Igaz, egy nagy vállalkozás nagy kockázat, nagy befektetés, de az a falusi fiatal meg kell tapasztalja, hogy igenis létezik ötven tehenes gazdálkodás is, és neki az kellene a célja legyen, hogy elérje ezt. Sokan úgy gondolják, hogy a nagy gazdaságoknak nincs szükségük támogatásra, mert ők már valószínűleg tudják, hogy mit csinálnak, ha már oda jutottak. Én kifejezetten támogatom azt az ötletet, hogy példamutató gazdaságokra van szükség, és igenis támogatni kell őket. Ha egy településen egy nagyvállalkozó úgy érzi, hogy őt a közösség támogatja, akkor több mint valószínű, hogy ő is fogja támogatni azt a közösséget. Egy nagy termelőnek szüksége van takarmányra, munkaerőre a faluból, tehát kölcsönös lesz a támogatás.

Ön szerint az agrárinnovációs változásoknak kik lehetnének a legjobb, hatékonyabb kezdeményezői?

Elsősorban a gazdaszervezetek kellene legyenek. Ők látják azt, hogy a szervezet tagjainak mire van szüksége, viszont ők csak egy hídszerű kötések a felsőbb szervezetek felé, tehát megteremtik a kapcsolatot a gazda és a különböző képző intézmények között.

Melyek lehetnének azok a kitörési pontok amelyek eredményt ígérnek, s amelyeknek egyéb területekre is ösztönző hatása lehet (pl. munkahelyteremtés, anyagi bevétel, a vonzerő növekedése, stb.)?

Saját, hagyományos termékek. Jó úton haladunk ebbe az irányba. Ugyanakkor több promoválás kellene, ahogy említettem: nem csak a gazdát, hanem a fogyasztót is egyre többet kellene nevelni erre, támogatni kell azt a folyamatot, hogy a térségben teret nyerjen a tudatos fogyasztás.

Hogyan lehetne jobban rávezetni az embereket, hogy a hagyományos termékeket fogyasszák?

Nehezen lehet, mert a hagyományos termék nem olcsó, és annyi nincs belőle, hogy jusson mindenkinek. Ugyanakkor a lakosság nagy része csak tömegfogyasztó, mivel ha bemennek egy szupermarketbe, azt látják, hogy egy adott termék olcsó és nagy, azt veszi meg és ez érthető, mivel az ő havi fizetése nem engedi meg a drágább terméket. Ezért egy bizonyos kategóriát kellene tanítani arra, hogy mit fogyasszon, azt, aki egy kicsit több pénzt ad ki, de odafigyel, hogy mit fogyasszon. Motiválni az embereket elsősorban a termékskálával lehet, tehát mindenből legyen többféle a piacon, hogy legyen amiből válogatni. Ezekről beszélni kellene a sajtóban és egy úgymond reális reklámot csinálni azoknak a termékeknek.

Visszatérve az előbb elmondottakra, tehát hogyan vélekedik a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról?

Azt tapasztalom, hogy a kisgazdaság egy középút a családi és a nagygazdaságok között. Mivel támogatásokkal foglalkozom s ezen a téren azt tapasztalom, hogy egy bizonyos szintű mesterséges gazdálkodás alakult ki, mert a termelők nem feltétlenül annyit termelnek, amennyit meg tudnak termelni és főleg amennyit el is tudnak adni. Egy jellegzetes példa: valaki három tehenet tart, és azért tart csak hármat, mert a támogatás igényléséhez ez a létszám szükséges. Azon nem gondolkodik, hogy mit csináljon a termékkel, csak a támogatást veszi figyelembe és a végén többe kerül a három tehén fenntartása, mint az a támogatás, amit kap. Itt látszik, hogy nagyon sok emberből hiányzik az alapképzés.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben, s ha igen milyen formája?

Igen, tudniuk kell az embereknek, hogy létezik más is, mint ami van. Hogy milyen formában lehetne megoldani az ismeretterjesztést? Sajtó, konferenciák, szakmai megbeszélések, vásárok - minden fontos lehet ahol ezekről a témákról beszélnek és gyakorlatbanis bemutatják. Az a fontos, hogy lássa az egyszerű gazda,

hogy ha fejleszti magát, akkor azt éri el, amit a társ a piacon árul. Ehhez egy integrált rendszerre van szükség, az elmélettől a gyakorlatig.

Melyek voltak a domináns agrárjellegű képzések az utóbbi években, amelyek eredményt hoztak?

A Megyei Tanács által működő agrárkamara nagyon jól megcélozott egy bizonyos kategóriájú réteget. Úgy érzem, hogy ezek nyomán sok családi gazdaság kisgazdává változott át. A képzések, a sajtkurzus, a háziasszony kurzus és más tanfolyamok megtanították a jelentkezőket, hogy minőségi terméket állítson elő, amellyel büszkén kiállhat Európa bármelyik piacára. Legfőképpen gyakorlati képzésekre lenne szükség. Túl sok az elmélet mindenhol, túl sok az, hogy mondjuk, mondjuk, de nem mutatjuk meg, hogy hogyan kell csinálni, tehát gyakorlati képzés kellene mindenféleképpen.

Az interjút készítette ***Isztojka Tímea***

Gálfi Nándor

„Tennünk kell valamit ennek a vidéknek a gazdasági fellendüléséért…”

Miként ítéli meg az agrárium változási folyamatait?

Sok változás történt 1989 után a Hargita megyei mezőgazdálkodás terén. Először ami pozitív volt ebben, az a tulajdonváltás, tehát a földek visszakerültek a tulajdonosokhoz, de sajnos nem mindenütt az igazi korábbi telekkönyvezett tulajdonosnak. Nem mindenki ott kapta vissza a földjét, ahol volt. A másik pedig, hogy a régi időben, amikor még mezőgazdasági termelést folytató állami gazdaságok, téeszek voltak, a területek valamennyire tagosítva voltak, és úgy történt a megművelés. Ezt a módszert alkalmazva jobban, hatékonyabban lehetett gazdálkodni, nagyobb parcellákon. Egy negatív dolog a földek szétosztása volt, mivel sok termelő nem azt a földet, vagy nem annyit kapott vissza, amennyit kellett volna. A másik negatív dolog a rendszerváltás után maga az értékesítés volt, tehát ’89 előtt a termelőknek, a téeszeknek, az állami gazdaságoknak meg volt a biztos piaca, ez az, amit nagyon hiányolunk ma. Mivel megvolt a piac, nagyobb volt a termelési kedv és a termelési szint is. Ezért a csíki termelőknek arra kell figyelni, hogy azt a terméket kell termelni, amit lehet értékesíteni. Akkor volt értékesítési lehetőség, tehát például a burgonyánál a vetőmagburgonyát a vetőmag értékesítő cég átvette, leszerződte és idejében kifizette. Kellett zsákolni, válogatni, minősíteni a magot biológiai kategóriánként és a szerződés alapján megvolt, hogy melyik állomásra kellett vinni és a vasúton szállították az ország több megyéjébe. Abban az időben, Hargita megyében több mint hétezer hektáron termett vetőmagburgonya és elérte a 120 ezer tonnát. Az, hogy ma hol állunk ettől, az kényes kérdés. A vetőmagburgonya mellett az étkezési burgonyának is megvolt a piaca, tehát Csíkszeredában az úgynevezett zöldség, gyümölcs felvásárló és értékesítő vállalat Bukarestnek az egyik burgonyaellátója volt. Húszezer tonna kapacitású raktárba a termelőktől és a téeszektől felvásárolta a burgonyát, ott válogatta, zsákolta és küldte Bukarestbe. Nem egy elvetendő értékesítési lehetőség volt a simoni keményítő és szeszgyár, amelyik az ipai burgonyát dolgozta fel.(…) Az 1989 előtti és a mai időszak között ég és föld a különbség. Megvan a tulajdonjog, felaprózódtak a parcellák, de nincs meg a piaci lehetőség, a gazdák nem akarnak értékesítési szövetkezetet létrehozni, tehát

nincs bizalom az emberekben, és ez eléggé rávetíti a bélyegét a vidékre, mivel nem jut olyan bevételekhez, amit megérdemelne, ökológiai adottság szempontjából.

Ön szerint a székelyföldi térség fejlődése érdekében milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium?

Hargita megye lakosságának több mint hetven százaléka vidéken él és először is mint szülőföld iránti szeretet, helyes környezetvédelem, természet iránti szeretet, ezeket kellene egy kicsit tudatosítani az emberekben. Az agráriumnak az elsődleges szerepe a megélhetés biztosítása, másodszor a jövedelmi forrás, tehát akik ügyesen, okosan gazdálkodnak, azok az agráriumból meg tudnak élni, főleg a mostani támogatási lehetőségekkel. Úgy látom, hogy az agrárium szerepe jelenleg is fontos és folyamatosan fog nőni, ha lesz összefogás és lesznek okos intézkedések.

Milyen, még igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak Ön szerint, amelyekre alapozni lehetne vagy amelyeket hasznosítani lehetne?

Én megemlíteném az új fajoknak és fajtáknak a megismerését, termelésbe vételét és megvizsgálni, hogy milyen piacon lehet értékesíteni, tehát először mire van piac és majd utána azt letermelni, értékesíteni, feldolgozni és úgy tenni a piacra. Itt gondolok a bioüzemanyag előállítására – repce, főleg a tavaszi szüret –, a mustárnak a feldolgozása az élelmiszeripar számára. Ugyanakkor fontos, hogy a termelő szférának kicsit vissza kell hozni a termelési kedvet, de csak akkor lehet, ha tudjuk, hogy milyen céllal és milyen piacra termelünk. Az önellátó családok maguknak megtermelnek mindent, ez pozitív dolog, mivel biotermesztést folytatnak, egészséges növényt termelnek, egészséges állatot tenyésztenek. Ezeket a termékeket fel tudják ajánlani a hagyományos piacon, örvendetes, hogy Csíkszeredában minden hónapban egyszer sor kerül rá. Egy másik dolog, hogy a talajt meg kell védeni, nem csak kivenni kell a talajból a tápanyagot, a humuszt és elszegényíteni a talajt, hanem vissza is kell adni és karban kell tartani. Igen fontosnak látom, hogy nagyobb mértékben használják a kisgazdák az istállótrágyát, a közepes szintű gazdák a zöldtrágyát, amire támogatás is van. Fontos a biológiai alapoknak a bevezetése, hogy más vetőmagot, más fajtát hozni, ami ezt a környezetet bírja, itt gondolok más őszi búza fajtákra, amelyeknek jobb a hasznosítási értékük. Ugyanakkor még nem elvetendő, mint lehetőség az újra képződő energiáknak, a biomasszának a feldolgozása, vagy az energiafűznek a termelése, amelyet fel lehetne használni fűtésre. Kitörési lehetőség van, csak meg

kell találni, és kellenek a példamutató termelők, akik bátran vállalkoznak és akikhez jobban csoportosulnának a termelők, akiknek biztos piacuk van.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják ezeknek az adottságoknak a hasznosítását?

Az első alapvető dolog az oktatás és az oktatás gyakorlati haszna. Én azt javasolnám, hogy minden falusi iskolába a helyi tanács – vagy ha van egy jó gazda akkor az – adhat az iskolának öt-tíz áras területet, hogy ott tanuljanak meg a gyerekek termelni, lássák, hogy hogyan kell termelni. Majd, ha ezzel akar foglalkozni, akkor elvégezi a mezőgazdasági líceumot és utána egy egyetemet. A második akadály az információ hiánya, tehát sokan nem tudják, hogy mit kellene termelni, ahhoz hogy el is lehessen adni. Ahhoz hogy meg tudjon élni a gazda, fontos, hogy legyen piaca. Sajnos, hogy most nem akarnak az emberek társulni, mert megszűnt a bizalom az emberek között. Ezért rokoni, baráti vagy abszolút bizalmas alapokra kell fektetni a szerveződést, hogy ne veszítsen a vidék, közösség, mert egyelőre nincs összefogás az értékesítésben. Akadály a pénzalapok hiánya is. Kezdeményező készség kellene, és vidéken egy mezőgazdasági terméket feldolgozó kisüzemet kellene létrehozni, amely leszerződik egy termékre, amit el tud adni, s a gazdák tudnák előre, hogy a termékeiket oda be tudják vinni, ott feldolgozzák, címkézik és eladják a piacon. Hargita megyénk ez lehetne az egyik nagy lehetősége, a biotermékeknek az előállítása. Itt egyre több olyan terület van, ami nincs befertőzve vegyszerekkel, nincsenek génmanipulált termékek, ez mind egy olyan adottság, amit ki lehetne használni a közeljövőben. Ma nagy lehetőség a biotermesztés. Kellene egy szövetkezet, ahova a gazdák bevinnék azokat a termékeket, amiket nem tudnak feldolgozni. Miért ne lehetne azt, hogy a Csíkszereda környi gazdák a zöldségekkel, gyümölcsökkel elássák ezeket a nagy üzletláncokat. Meg lehetne oldani, de csak összefogással és megértéssel.

Hogyan lehetne jobban motiválni az embereket, hogy bízzanak egymásban és fogjanak össze?

Nagyon nehéz, mert ezek az üzletláncok, amelyek ide jöttek az embereket elkényelmesítik, könnyebb nekik ott megvenni a termékeket, mind megdolgozni értük. Az lenne jó, ha azt a terméket vennék meg, amit helyi termelők árulnak. Ezért egy lehetőség lehetne a községközpontokban egy-egy kis üzlet kialakítása, amely a helyi termékeket értékesíti. Persze a terméknek a követhetősége nagyon fontos. Mondjuk nagyon sokan megtermelik vidéken a maguknak szükséges termékeket, de akinek nincs lehetősége megtermelni, az ott vehetne és egészséges

terméket vásárolna, nem jönne be a városba a nagy üzletekbe. Hargita megye és Csíkszereda környéke nagyon sok egészséges élelmiszert tud termelni és reméljük, hogy a Góbé termék márkanév alá nagyon sok termék be fog kerülni. Kitörési pont lehetne, hogy most egy olyan fajta burgonyát keresünk, amelyik betegségekre, burgonyavészre ellenálló, amit nem kell annyiszor kezelni, és amit a kisgazda is otthon a kertjében meg tudna termelni. Ez egy kihívás számunkra, hogy természetes körülmények között, lehetőleg vegyszermentes burgonyát termeljünk.

Melyek lehetnének Ön szerint a kitörési pontok?

Kitörési pontnak, ahogy már említettem a biotermékek és a hagyományos termékeknek a folytatását látom. Például a mezeinken lévő gyógynövényeknek a begyűjtése, korszerű szárítása és csomagolása, piacra juttatása. Egy másik lehetőség az ipari növényeknek a termesztése, például bővíteni a cukorrépatermesztést, be kellene hozni a rostlen termesztést. Ami azért nem működik, mert nincsen feldolgozó ipar. 1989 előtt Hargita megyében hétezer hektáron rostlentermelés folyt és ott volt az alfalvi feldolgozógyár. Megvolt egy vertikális integráció, ami azt jelentette, hogy megtermelték a rostlent, a lenáztatóban feldolgozták, megkötötték a bútorvásznat, tehát előállították a bútort és piacra adták. Sajnos, ezekkel a változásokkal tönkrement az egész ipar. Egy másik kitörési pont az energiafűz, aztán egy jó lehetőség a húsmarha tartása, de ahhoz is olyan fajtát kell hozni, amelyik bírja a hegyvidéket és amelyik maximális gyarapodást tud elérni. Még egy igen fontos dolog, hogy egy kicsit jobban karban kellene tartani a gyepeket, a természetes gyepgazdálkodást vissza kell vezetni.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt?

A Megyei Tanács igen nagy segítséget ad, egy nagyon komoly partner. Legutóbb az öntözésről volt egy értekezlet, amelyik arról szól, hogy ugyanúgy, mint a gázvezetéket, a vízvezetéket is el kell vinni bizonyos régiókba, ahol öntözésre van szükség. Láttuk, hogy a tavalyi aszály nagy gondot okozott. Egy ilyen aszály tönkreteszi a termelői réteget és nagyon nehéz talpra állni. Ha itt meg akarunk élni mezőgazdasági szempontból, ha a vidék továbbra akarja fejleszteni magát, akkor áldozatokra és beruházásokra van szükség. Aztán új technológiákra lenne szükség ahhoz, hogy új termékeket tudjunk előállítani. Ami még nagyon fontos, hogy bizonyos tartalékokat is félre kell tenni a nehezebb időszakokra (pl. hólé begyűjtése). Meg kell nézni, hogy a települések közötti kapcsolatokból mit lehet érvényesíteni és hasznosítani. Vannak bizonyos jogi és törvénykezési

problémák is, és nagy segítség lenne, ha kezdeményeznének olyan törvénytervezeteket, amelyek szolgálják a gazdálkodó társadalmat. Így például szó volt arról, hogy kellene tagosítani a területeket, hogy lehessen jobban kihasználni és gazdaságosabban termelni. Amit a termelői réteg igényel és kér, azt kellene törvénytervezetbe foglalni és a gazdák javára fordítani. Az egyik igen fontos dolog lenne, hogy megnézzük milyen támogatást kapnak a lengyel gazdák a lengyel kormánytól, hogy olcsón el tudják adni itt a termékeiket és itt teljesen elnyomták a helyi gazdákat, tehát meg kellene nézni, hogy ők hogy csinálják, nekik miért olyan jó. A legjobb az lenne, ha sok gazda vegyes gazdaságba fogna, tehát növénytermesztés, takarmánytermesztés, állattenyésztés. Az állati terméknek összefogva bizonyos részét feldolgozni, vagy biztos piacot keresni és piacra vinni. Ha valamelyik évben termésfelesleg van például növénytermesztésben, akkor azt értékesíteni az állattartásban. Összefoglalásként: a helyi tanács, a politikum és a banki rendszer is kell változzon.

Hogyan vélekedik a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról?

Én azt gondolom, hogy mindig alternatívákat kell adni a termelői rétegnek, tehát nem lehet kényszerítő módszereket használni. A kistermelő is meg kell kapja a maga helyét. Kezdve a családi gazdaságtól, tehát annyit termeljen, amennyit el tud fogyasztani, és ha van plusz terméke, értékesítse egy szövetkezeten keresztül. A kisgazdaság már több, mint önellátó gazdaság, ő már a piac felé kell orientálódjon. Mind a három vállalkozás meg kell férjen, mert Hargita megye nem rendelkezik nagy mezőgazdasági területekkel, eleve van egy rétegződés, és nem kizárással kell foglalkozni, hanem lehetőséget kell adni, hogy melyik életképes abban a közösségben, azon a vidékben. Annak kell teret adni és támogatni.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben, s ha igen, milyen formája?

Vannak olyan innovációk, újítások, amelyek érdemesek a mezőgazdaságban honosításra, hogy a termelők tudjanak róla. Az egyik az, hogy bemutató parcellákat kell kialakítani, tehát egy új terméket, amelyik egy innováció révén jött létre, vagy egy új technológiát be kell mutatni a termelőknek. Másik pedig, hogy inkubátorokat kellene kialakítani a fiataloknak, akik érdekeltek ebben a szakmában. Az oktatás, a jó példa, az információáramlás, az ötletek átadása a fontos. Az innováció akkor hatékony, ha egy ötlet, egy gondolat ki is viteleződik, és lehet mennyiségileg is mérni a hozadékát.

Melyek voltak a domináns agrárjellegű képzések az utóbbi években?

Nagyon sok felnőtt gazda kezdett gazdálkodni, mivel az ipar szétrombolása sokakat rákényszerített arra, hogy menjenek haza és fogjanak neki gazdálkodni. Mi is tartottunk előadásokat, különböző növénytermesztési technológiákat ismertettünk a gazdákkal. Ha valaki jön hozzánk tanácsért, véleményért, akkor szívesen állunk a rendelkezésükre.

Milyen jellegű képzésekre lenne szükség az elkövetkezendő években, és legfőképp kiket kellene megcélozni ezekkel a képzésekkel?

Az iskolákban kell kezdeni. A szakközépiskolákban kellene legyen tangazdaság, ahol a tanuló maga végezné a munkálatokat. Az iskolának a vezetősége engedélyt kellene kérjen egy állattenyésztési telepről, hogy a tanuló betekintést kapjon az új technológiákról, gépekről. Nagyon fontos, hogy legyen érdekelt, szeresse az ilyen munkát. Már gyerekkorban fontos, hogy megszeressék a szakmát. Egyetemi szinten is lehetne fejleszteni, vagy a vidékfejlesztés keretén belül vagy az agrárközgazdaság keretén belül kell képzést adni a diákoknak, persze azoknak, akik szeretik és ezt akarják csinálni. Például hegyi gazdálkodás, vadgazdálkodás vagy gyepgazdálkodást, méhészet. Ha az állami oktatás is úgy készítené a tantervét, hogy összehívná a vállalkozókat vagy megkérdezni őket, hogy pár év múlva hány, vagy milyen szakemberre lesz szükség. Én nagyon remélem, hogy a fiatal gazdák, a fiatal termelők érdekeltté válnak abban, hogy maradjanak itthon és itthon próbáljanak megélni. Ehhez az is szükséges, hogy a megye vezetősége továbbra is kezdeményező legyen, komolyabb tőkével rendelkező beruházók hozzanak a térségbe feldolgozóipart. Gond az, hogy elmennek a fiataljaink, mert nincs munkalehetőség. A térségi adottságokból kell kiindulni, regionálisan kell kezdeni valamit. Székelyföldet csak úgy lehet gazdagítani és a hírnevét növelni, ha valamit elkezdünk, ami jó mindenkinek. Tennünk kell valamit ennek a vidéknek a gazdasági fellendüléséért, azért, hogy az emberek itt meg tudjanak élni.

Befejezésül igen fontosnak tartanám azt, hogy a fiatal és középkorú gazdáknak a képzése folytatódna és minisztérium által elismert diplomát adjanak nekik, hogy a pályázatoknál tudják felhasználni. A másik, ami igen fontos lenne: a mezőgazdasági termékeknek a marketingje. Megtanulni azt, hogy melyik piac mit követel, és azt, hogy tudjuk ezeket az igényeket a mi itteni termelésünkkel összekapcsolni.

Az interjút készítette ***Isztojka Tímea***

Miklós Levente

„A mentalitáson kell elsősorban változtatni”

Hogyan látja az agrárképzéssel kapcsolatos kezdeményezéseket?

Kinek mi a feladata, itt azt kellene tisztázni. Van a hivatalos tanügy, a hivatalos tanfelügyelőség, amelynek terve van, s a többi országos normák szerint leosztva a megyére. Tehát mi aszerint kell csináljuk. A hivatalos képzés az övék, az iskolás képzés. Az agrár kamara és a régebbi szaktanácsadói hivatal hatáskörében a felnőttképzés szerepel. Tehát az azt jelenti, hogy az iskola utáni felnőttépzés, tehát minimum 16 éves korától, el kell végezze az elemi iskolát. Nagyjából mi ezeket céloztuk meg, és továbbra is úgy érezzük, hogy ez a mi feladatunk. Tehát ezt a kategóriát kellene valamilyenképpen képezni, korhatár nincsen, tanulni 80 éves korig is lehet, érdemes is, kell is.

Milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium a székelyföldi térség fejlődésében?

Az agrárium nagyon fontos a Székelyföld szempontjából, és nem csak Székelyföld, hanem vehetjük egész ország szinten, ugyanis az utóbbi statisztikák is kimutatták, hogy az ország lakosságának közel fele még mindig a vidékhez kötődik. Ez méginkább érvényes Székelyföldre, nagy a vidéki lakosság száma, és ennek valahogy otthon kellene megélhetést biztosítani. Az egyik ilyen lehetőség az, hogy mezőgazdasági tevékenységet folytat. Persze még egyéb vidéki tevékenység is lehet, turizmus vagy feldolgozó ipar, de az adottságaink, hagyományaink erre a mezőgazdasági tevékenységre adva vannak, és ezt föltétlen ki kell használjuk. Itt a városi környezetben a munkalehetőségek beszűkültek. A fiatalok mozgástere kisebb, főleg falusi környezetben. Megélhetés is mondjuk valamivel ott olcsóbb, könnyebb, és valamihez kell kezdjenek. Jó irányba fordulna el a dolog, ha nekifognának gazdálkodni, és folytatnák szüleik-nagyszüleik hagyományát, annál is inkább, mert létezik egy örökölt vagyon, területek, gazdasági épületek, hagyomány, tehát az otthon maradáshoz minden feltétel megvan, csak azt kell csinálni tovább, és ha lehet, egy kicsit magasabb szinten, mint ahogy az őseink csinálták.

Milyen ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak, amelyekre alapozni lehetne, vagy amelyeket hasznosítai lehetne?

Én azt mondom, hogy mindenki a maga adottságaiból kell kiinduljon, hogy mivel rendelkezik, és mit akar, kellene tudja azt, hogy ő külföldön látja-e megalapozni az életetét, vagy idehaza próbálja. Az én véleményem az, hogy itthon kellene, mert jó, hogy vannak nehézségek, de az őseink is minden nehézséget túlvészelve itt próbáltak megélni. Időszakosan el lehet menni, tapasztalatcserére, tanulni, még dolgozni is külföldre, de a székely embernek a felfogásában, a mentalitásában benne van, hogy ha lehet senki szolgája ne legyen, és saját maga gazdája legyen. Ez a vérében a valódi székely embernek benne van, és ezt valahogy ki is kell nyilvánítsa, ki is kell mutassa a közössége felé. Én azt mondom, ha itthon a saját maga gazdája, ura lehet, miért legyen szolga külföldön, és megalázó munka és életkörülmények között vállalja ezt az életformát. A lényeg az lenne, hogy itthon a fiataljainknak megélhetést teremtsünk, és ki merem jelenteni bátran, hogy a mezőgazdaságból nagyon jól meg lehet élni, csak mellé kell állni, és olyan szinten kell művelni a mezőgazdaságot, ami egy biztos jövedelmet, megélhetést is hoz, ami végeredményben is egy jobb életminőséget biztosít a vidéken is, nem kell mindenki a városba beköltözzön, mert falun még sokkal jobb életkörülményeket lehet teremteni, hogy ha igényli az ember, mint esetleg a városban.

Fontos-e, az, hogy a termelésben a hagyományokhoz ragaszkodjanak, mint például a krumplitermelés?

Vannak ilyen divatos kultúrák, fajták. Ezt a piac pillanatnyi konjuktúrája hordozza. A székely gazdában megvolt mindig az a felfogás, hogy több lábon állni. Tehát soha sem egy irányba megyek el, mert az nagyon veszélyes, hamar fel is futok, de hamar el is tudok bukni rajta, és sajnos, hogy az utóbbi időben a pityókával ez kezd beigazolódni, hogy kilátástalan helyzet kezdett kialakulni a pityókatermesztésben. Mindig is a székely gazdaságban úgy növénytermesztés volt, mint állattenyésztés, az egyik a másikat viszi. Ez nagyon jól belefér a biogazdálkodás fogalmába, és talán ezen a szinten tudnánk oda eljutni, hogy fölvegyük a versenyt a nyugati termelési szinttel. Tehát mi mennyiségileg soha sem tudjuk utolérni a nyugati szintet, így csak minőségben, vagy különlegességben kell gondolkozzunk, ahhoz, hogy versenyképesek legyünk velük szemben. És erre megvannak az adottságaink, mert elsősorban a természeti adottságokból kell kiindulnunk. Hegyvidék vagyunk, de a hegyvidéknek is megvannak az előnyei, hátrányai. A megyének kétharmad része gyepterület, és ezt a leggazdaságosabban csak az állattenyésztésen keresztül lehet érvényesítení, ezért ösztönzöm, hogy ha lehet, minél többen állattenyésztéssel foglalkozzunk, mert az stabilitást és biztonságot jelent.

A képzésünket is nagyjából erre állítottuk rá, említettem, hogy már több, mint 12 éve foglalkozunk felnőttképzéssel, mióta megalakult a szaktanácsadói hivatal, utána változott, most jelenleg agrárkamara vagyunk, de azt az elvet csak folytatjuk tovább, és próbáljuk azt a réteget megcélozni képzés szempontjából, aki kimaradt valamiképpen. Az iskolából kinőtt, de nincsen főiskolai végzettsége, középréteg, amely gazdálkodásból akarna otthon faluhelyen megélni. Ezeknek föltétlen szüksége van azokra az ismeretekre, hogy egy magasabb szinten tudja a mezőgazdaságot művelni, és ennek megfelelően eredményeket is tudjon felmutatni. A felnőttképzést céloztuk meg, itt többféle igény van, de ahogy említettem, mi általában az általános mezőgazdászképzést sarkalljuk, amelyikben a növénytermesztés, állattenyésztés, gépesítés is benne van, sőt könyvelési és menedzsment ismeretek, piac ismeretek, törvénykezés ismeretek, ami föltétlen szükséges a mai termelő gazdának.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés?

Fontos. E nélkül előrehaladás nem tud lenni, nem tudjuk a lépést tartani, és tisztába kell lennünk azzal, hogy milyen lehtőségeink, és milyen esélyeink vannak. Ahhoz, hogy én egy tiszta utat lássak előre, ezekkel tisztában kell legyek. Ellenkező esetben csak hazárdjátékot folytatok, próbálkozok, ha kell fejetlenül is beleszökök olyan dolgokba, melynek semmi életképessége nincsen. Mi ebből a szempontból próbáljuk az embereket tájékoztatni, felkészíteni, hogy ezeket a nehézségeket próbálják kiküszöbölni.

Mi a véleménye a jelenlegi szakiskolai, szakközépiskolai agrárképzésről?

Az agrárképzéssel problémák vannak, ugyanis a kilencvenes évek elején, tehát a változás után „kiment az agrárképzés a divatból". Tehát valahol az agrárképzésre előítélettel tekintettek az emberek. Mindenki csak főiskolát akar végezni, mindenki jogász és közgazdász akar lenni, pénzügyi szakember, de közbe rájöttek, hogy nem ér semmit az üres diploma, ha nincs fedezete és nincs megélhetés utána. Tehát ezen a mentalitáson kell változtatni, éspedig vissza kell vezetni az agrároktatást főleg a vidéki környezetben, mert ez egy itthoni biztos megélhetést tud nyújtani az itteni embereknek. Erre lehet jövőt alapozni, lehet családot alapítani. Tehát itthon kell megteremteni a megélhetést, és ezért föltétlen szükség, hogy az agrár oktatást valamiképpen ösztönözzük. A Megyei Tanács és Bőjte Atya kezdeményezésére a tavaly volt egy felmérő, népszerűsítő akciónk, felkerestük a volt agrár középiskolákat, hogy nézzük meg, mi a helyzet, hogyan lehetne életképessé tenni, ugyanis ezeken a helyeken megszűnt az agrároktatás. Nagyjából meghallgatásra találtunk,

igéret is van, sőt Dánfalván már az idéntől is indult valami, és a csíkszentmártoni iskolában is úgy néz ki, hogy jövőtől próbálkoznak, mert ezt jóvá kell hagyatni, akkreditáltatni kell a szakokat. Ennek érdekében népszerűsítő tevékenységeket kell folytatní a szülők keretén belül elsősorban, hogy a mentalitásuk egy kicsi változzon, mert nem lehet a hetedik-nyolcadikos gyermekre rábízni, hogy ő válassza meg, mert persze, hogy nem akar mezőgazdaságban tanulni, most nagy a manipuláció, a fiatal nem tudja, hogy milyen irányba menjen. Ebből a szempontból a szülőre hárul ez a felelősség, ők kell megadják az irányt. Ha van igény, akkor indulnak osztályok is, iskolák is. Sajnos a régi osztályoknak, szakiskoláknak a tanfelszereltsége, a tangazdasága tönkrement, az utóbbi 20-25 évben nem volt képzés, ami jó gépezet volt, az is tönkrement, az épületek szintén, tehát meg kelle teremteni valami módon, hogy tangazdaság is legyen, ahol gyakorlatot is lehet folytatni, mert enélkül a mezőgazdaság nem sokat ér. Udvarhelyen is tárgyaltuk ezt a problémát, Gyergyóban is, tehát fogadókészség van, csak nehézségek vannak, hogy újra tudjuk indítani és felszereltséggel ellátni ezeket az iskolákat, amelyek régebb valódi mezőgazdasági szakiskolák voltak. Itt Csíkszeredában az Erdőalja, ahol most a katonaság van, nem tudom milyen tevékenységet folytatnak, de azért volt építve az az iskola, hogy a csíki agrárképzést megoldja. Sajnos, hogy kimaradt, más rendeltetést adtak ennek az iskolának, szükség lenne arra az épületere és arra az agrárképzésre. Felcsíkon megvan Dánfalva, Alcsíkon Szenmárton, és ezzel Csík le is lenne födve. Újra kellene ezt indítani, vissza kellene szerezni ezt az épületet, és az eredeti rendeltetése szerint üzemeltetni. Addig is, amíg kialakulnak ezek az iskolai képzések, mi a hiányt kell pótoljuk valamiképpen. A felnőttoktatásban részt kell vegyünk, ezt próbáljuk valamiképpen kivitelezni, igaz, kevés személyzettel, és lehetőséggel bírunk, de a lehetőségek keretén belül próbáljuk megszervezni ezeket a tanfolyamokat általában a téli időszakban, amikor a gazdálkodó embereknek több idejük van, és igény szerint ki is elégítjük az elvárásokat.

Milyen igények vannak?

Itt figyelembe kell vegyük mi a megye adottságait is, mert az emberek is arra kell ráálljanak, valamint figyelembe kell vegyük a törvényes kereteket is, mert ilyen-olyan pályázati lehetőségek vannak, és ott bizonyos törvényes kereteket kérnek, tehát óraszámot, végzettséget, ahhoz, hogy ők érvényesíteni tudják, és ilyen jellegel hivatalos tanfolyamokat szervezünk. Ezek a tanfolyamok diplomával igazolt szakképzést biztosítanak, tehát országos szinten, minisztérium által elismert diplomát adunk. A legtöbb az általános mezőgazdász, mert a több lábon állás a

legjobb a mi vidékünkön, és ezért jó, ha egy komplex képzést kapnak a diákok, ezenkívül nagyon felfutó ágazat a méhészet. Általában zonálisan szervezzük, hogy szervezési szempontból könnyebb legyen, tehát Csík, Gyergyó, Udvarhely, sőt Maroshévíz környéke is, és a tavalytól bevezettünk egy általános élelmiszeripari szakot is, hogy aki feldolgozásban akar érvényesülni, annak is legyen megfelelő szakvégzettsége hivatalosan. Tehát erre a háromra van jelenleg akkreditáció, mi ezeket próbáljuk is vinni.

Mennyi ideig tartanak ezek a tanfolyamok?

Vannak első, valamint másodfokozatú tanfolyamok, tehát az óraszám függvényében, a méhészet és az élelmiszeripar első fokozatú 150 órás elmélettel, és az általános mezőgazdász az 280 óra. E mellett van a kétharmad gyakorlat, ami kicsit nehézségekbe ütközik mert nem nagyon vannak mezőgazdasági profilú egységeink, és megoldásokat kell keressünk a képzésre, és gyakorlati képzésre.

Ingyenesek vagy költségtérítésesek a tanfolyamok?

Több mint tíz éven keresztül, amíg úgymond a szaktanácsadói hivatal létezett, addig ingyenesek voltak, ezt az állami költségvetésből fedezték, most az újabb átszervezések szerint pillanatnyilag tandíj ellenében tudjuk biztosítani a tanítást.

A tandíj bevezetése változtatott-e a tanfolyamra jelentkezők számán?

Nem változott a jelentkezők száma, aki el akarja végezni, úgyis elvégzi, mert tudja, hogy szüksége van rá, és ha követelmény, akkor képes áldozni is, és ha fizetett is érte, akkor jobban megbecsüli a tanfolyamot. Tavaly nagyon megrohantak, sok volt a FADR-s pályázat, követelmény volt a szakvégzettség, akkor alig tudtunk eleget tenni az igényeknek, több mint 23 tanfolyamunk volt 560 diákkal, amit gyakorlatilag 2 személy kellett lebonyolítson és nehéz volt. De valahogy megoldottuk. Az idén már nem annyira túlzsúfolt, 10 tanfolyamunk van pillanatnyilag, ami folyamatban van, még lehet, hogy fogunk indítani, de most már lassan a télből is megyünk ki, próbáljuk a téli időszakba belezsúfolni, ekkor van erre lehetőség. Tehát igény szerint próbáltuk megszervezni, összegyűjteni az embereket, mert legalább kell egy osztályra való összegyűljön 20 személy ahhoz, hogy egy osztályt indítsunk, annak megfelelő szakszemélyzetet kell biztosítsunk. Ezeket a szervezési problémákat próbáltuk megoldani, nincs is fennakadás.

Milyen hasznosulása, eredményei voltak az eddigi képzéseknek?

Mindenképp haszna van, mert mi hosszabb ideje követjük ezeknek a tanfolyamoknak az eredményeit, és szinte naponta találkozunk ezekkel a végzősökkel valamilyen formában, pályázatírásokkal keresnek meg, tanácsadással keresnek meg, sőt vezető beosztásban már kezdtek kerülni ezekből az emberekből, és egy jó érzés látni, hogy ezek a tevékenységek kezdenek gyümölcsözni. Én jó pár éve járok Gyimesbe, és próbáltam szórni a tudást, a népszerűsítést, és látom, hogy kezd beérni, megvásárolták a sajtgyárat, és úgy néz ki, hogy lesz valami belőle. Ezek konkrét eredmények, ami mutatja, hogy nem hiábavaló ez a tevékenység, és amikor látjuk, hogy a fiatalok a pályázatokkal el tudnak indulni, itthon jól megvannak, jól megélnek belőle, akkor valahol ez szakmailag és emberileg is egy elégtétel, hogy jó irányba tudtuk terelni az ifjúságot.

Az utóbbi 15 évben pár ezer ember végzett tanfolyamot, tehát évente pár száz végez. Ezekből vannak olyan emberek, akik ebből akarnak megélni, mellé állnak, meg is élnek, sőt meg vannak gazdagodva, haladnak előre, lépést tartanak a korral, nincs szükségük arra, hogy elmenjenek más vidékre dolgozni. Sok ilyen esetünk van, bármelyik községbe megyünk, vagy vidékre, mindenhol találkozunk ilyen emberekkel, ők is ismernek, mi is, és próbáljuk a kapcsolatot tartani továbbra is velük.

Melyek a távlati tervek?

A mezőgazdaságot sokan becsmérelik, ócsárolják, én azt mondom, hogy az élelemre szükség lesz legalább még egy pár évig, utána lehet, lesznek műételek, de egyelőre még az élelemre szükség van, és amíg ez fenáll, a mezőgazdaságra is szükség van. Tehát ebből meg lehet élni. És az a támogatottság, ami most jelenleg létezik, szerintem soha sem volt. Akkor is kellett termelni, és meg kellett élni, amikor semmi támogatást nem adtak. Most meg minden oldalról támogatnak és próbálnak segíteni, ösztönözni. Az biztos, hogy aki nem vállalja ezt az életformát, lemorzsolódik, de aki mellé áll, az jól meg tud élni ebből a tevékenységből. Persze nehézségek vannak, politikai húzások, piac húzások, törvénykezési hiányosságok, tehát ez ezzel jár.

Ön hogy látja, főleg kiket kellene képezni?

A képzést azt a kisiskolástól kellene kezdeni, ez a tanfelügyelőségnek és a tanári karnak a dolga, az iskolákon, a szakiskolákon keresztül. Azokat vissza kell

állítani, és ha kicsit erőltetve is, de rá kell venni, hogy annak van jövője. Erre rá kell állni, hogy már az alapképzést kapják meg. Aki kinőtt az iskolás korból, az másképp nem tudja pótolni, persze autodidakta módon is lehet, de azért jó, hogyha egy ilyen szervezett tanfolyamban vesz részt, ahol egy komplex csomagot kap, és hasznára válik gyakorlatilag is a termelői munkában. Tehát a felnőttképzést nekünk továbbra is kell vinni, ez lenne a fő feladatunk.

Az agrárinnovációs tevékenységeket mi akadályozza?

Itt elsősorban szerintem saját magunkból kell kiindulnunk, magunkban kell keressük a hibát, mert ezt általában elfelejtjük. A mentalitáson kell elsősorban változtatni, és elgondolkozni, hogy mit akarok, milyen lehetőségem van, és hogyan tudnám azt kivitelezni. Ha én biztos vagyok abban, hogy itthon mezőgazdaságból meg lehet élni, a többi már részletkérdés, és megoldódik, mert azért vagyunk, hogy megoldjuk. Ebből kell kiindulni, persze vannak ilyen-olyan nehézségek, hatósági engedélyek, piacfordulatok, de ezen túl kell lépni, mert nem szabad teljesen a piac ingadozás után menni. Aki az életét erre a tevékenységre tette fel, az hosszútávon kell gondolkozzon, és egy-két sikertelen év nem szabad elbátortalanítsa, mert általában több éves átlagjövedelemben beszélnek a mezőgazdaságban, egy-két év, az nem irányadó. Ha hosszútávon van egy cél, és azért dolgozunk, akkor annak jövője van.

Mire volna szükség rövidtávon véleménye szerint? Új termék kitalálása, feldolgozás erősítése, új technológiák behozatala, szakmai tanulás?

A világ az modernizálódik, új technológiák jelennek meg, valamennyire lépést kell tartani velük, megnézni a világban is, hogy hogyan van, az új technológiákat kell behozni, de elsősorban a saját adottságainkra kell alapozzunk. Hiába próbálunk fejetlenül másokat lemásolni, mert az nem fog működni. Abból kell ki indulni, miben vagyunk erősek, miben vagyunk több, mint más, és ezt kell érvényesíteni. A székely emberben sajnos megvan az a gondolkodás, hogy ő önellátó gazdálkodást folytatott, nem piacra termelt. Ezért nincs meg a piackészség a gazdában, hogy termeljen, és piacra is vigye, tehát ez egy kicsit visszás helyzetet szül, mert sajnos a mai világ rákényszerít arra, hogy kereskedelemmel is kell foglalkozni, sőt talán az a fontosabb dolog, hogy ne csak termeljünk, hanem azt megfelelően értékben, minőségben tudjuk értékesíteni is. Ebből a szempontból lépni kell, a modernizálást, a feldolgozást kellene még segíteni. Pályázatok, lehetőségek vannak, de mindenki saját maga kell eldöntse, hogy mibe megy bele. Persze ehhez

szaktudás is szükséges, ebben is próbálunk segíteni, pénz is kell hozzá, de erre is megvannak a módok, olyan pályázatok vannak, hogy nagyon nagy segítséget adnak. Éppen a kollégámmal is beszéltük, hogy egy negyvenezer eurós pályázat, ami most fölmegy egészen hetvenezer euróra, ezt nagyon nehéz saját erőből összegyűjteni, aki pedig pályázik, az megkapja. Tehát olyan lehetőségek vannak, ami régebb nem volt meg, és aki okos, ezt ki is használja.

Ezt a lehetőséget mennyire használják ki?

Ahol pénz van, ott kihasználják, mert a pénz az egy ösztönző erő, ugyanakkor felhajtó erő, tehát elsősorban erre vannak ráállva, de sokan nem csak a pénzért csinálják, hanem elhivatottságból, és tovább akarják vinni az őseik hagyományát és szeretik is ezt a tevékenységet, mert ez végeredményben egy szép egészséges tevékenység, az biztos, hogy nem könnyű életforma, de aki fölvállalja, az szívesen, és elhivatottságból teszi, és meg is él belőle tisztességesen.

Kik lehetnének a legjobb kezdeményezői az agrárinnovációs változásoknak?

Az agrárinnovációban vannak hivatalos szervek, vannak politikai irányzatok, pártok akik ezeket fölvállalják, sajnos hogy sokan többnyire ilyen kampány jelleggel állnak a dolog mellé, ez pedig egy folyamatos tevékenység kellene legyen. Tehát megvan a politikusoknak az ő felelősségük, hogy amit igérgetnek, azt tarsák is be, és lépjenek is ilyen irányba gyakorlatilag, de megvan a szakembereknek a felelőssége is, hogy megfelelő szintű szaktudást tudjanak átadni, valamilyen formában vagy az iskolákban, vagy a felnőttképzésben, valamint megvan a szülők felelőssége is, hogy milyen irányba próbálják a gyermeküket nevelni, milyen szakmát válasszon, milyen megélhetést. Ösztönzik-e, hogy külföldre elmenjen, vagy pedig az itthonmaradást próbálják ösztönözni, és a helyi hatóságok is találhatnak ki dolgokat, ami csalogató, vonzó lehet az otthonmaradásra. De elsősorban mindenki maga kellene eldöntse, hogy mennyire elhivatott e szakma iránt, mennyire szereti, és mennyire akar ebből megélni.

Tehát jövő van a mezőgazdaságban, és a fiataljainkat ilyen irányba kell segítsük, és ösztönözzük, hogy lépjenek is. Ahhoz, hogy az ember fönn tudjon maradni, tudásszintre van szükség, privát szintű tudásra. Az agrárszakmát nagyjából ismerni kell, ha nem tudom is teljesen elsajátítani. Sokan kijárnak külföldre dolgozni, sok mindent látnak, tapasztalnak, hoznak haza minden jó elméleti és gyakorlati tapasztalatot, és próbálják alkalmazni. Ne lemásolni, hanem a mi viszonyainkhoz képest kell alkalmazni, és ha lehet, még javítani rajta.

Tehát pozitívan kell állni a dologhoz, főleg a fiatal nemzedéknek, mert ebben van jövő, van megélhetés, és ha ebből meg tudnak élni, családot tudnak alapítani, sok próbléma megoldódik, mint a demográfiai problémák, a pénzügyi, a közösségi problémák. Ha egy életképes, életerős fiatalság marad a vidéken, akkor a jövőképünk, mint nemzet is, talán pozitív irányba tud fordulni.

Az interjút készítette ***Péter Zsuzsa***

Sólyom Gizella

Napirenden az agrárinnováció[1]

A mezőgazdaságban, az emberiség évezredes foglalatosságának történetében, amely sok civilizációnak képezte az alapját, a hosszú ideig tartó, rendkívül lassú fejlődéssel szemben a XIX. század végétől és a XX. század elejétől alapvető változások mentek végbe.

Megjelent a piacra termelő, sokoldalú mezőgazdaság, a kezdetleges mezőgazdasági munkaeszközök helyét tökéletesített eszközök és gépek, a föld művelésének új módszerei vették át, melyeknek köszönhetően a termések gyors növekedése olykor néhány éven belüli megkétszereződése, vagy megháromszorodása volt észlelhető. A fejlődés maga után vonta a mezőgazdaságban és a többi gazdasági ágakban foglalkoztatott munkaerő közötti arány megváltozását az utóbbiak javára, szükségessé téve a mezőgazdasági termelők munkatermelékenységének emelését és általában a mezőgazdasági termékek mennyiségének növelését az élelmiszer és ipari nyersanyag-szükséglet fedezésére, ez a követelmény jelenleg is fennáll.

A fejlődést, az új technológiák bevezetését és alkalmazását, a termelés koncentrációja és szakosodása tette lehetővé, ahogyan ez megtörtént a fejlett gazdasággal rendelkező országokban. Visszatérve a mi helyzetünkre, nem tagadhatjuk, hogy innovációra volna szükségünk, mivel a kihívásoknak csak így tudunk egy bizonyos mértékben megfelelni.

A térség adottságai, a gazdasági helyzete azt mutatják, hogy kitörési lehetőségként az agrárium és a vidék fejlesztésére kell összpontosítani. Ma is a székelyföldi háztartások fele gazdálkodik, de a megtermelt javak döntő többsége a családi szükségletek kielégítését szolgálja, a „piaci" értkesítés még nagyon alacsony szintű. A gazdálkodó család bevételének növelését olyan kezdeményezések, újítások szolgálják az utóbbi években, mint például a tejautomaták működésbe helyezése a tej értékesítése céljából, a házi sajtkészitás változatos módozatainak elsajátítása, a hagyományos házitermékek piacának megszervezése, amelyek létrejöttét a megyei tanács és az agrárkamara segítette. Ezek a helyi léptékű és érdekeltségű kezdeményezések a családi gazdaságban dolgozók részéről nagy érdeklődést váltottak ki,

---

[1] A szerző agrármérnök, a KAB Agrártudományi Szakbizottság tagja, a kutatási program keretében föltett kérdéseinkre írásban megfogalmazott elemzéssel válaszolt.

ami azt bizonyítja, hogy a térségünkben ez a gazdálkodási forma jellemző a rendszerváltás után elmúlt húsz és egynéhány év alatt bekövetkezett változások után is. Nagyobb méretű és korszerű technológiát alkalmazó agrár jellegű vállalkozás kevés van, aminek egyik okaként a földterület tulajdonszerkezetét említeném. A földterületek tagosításának lassú üteme a korszerű technológiák alkalmazását is korlátozza. Az újítások, új ötletek adaptálását, és elerjedését a gazdálkodók viszonyulása, un. innovációs készsége is befolyásolja. Az emberek, nem egyszerre, egy időben fogadnak el minden új ötletet. Az élet sajátossága, hogy az ember a kor előrehaladtával kevésbé hajlamos a kockázatvállalásra, ezáltal az újítások bevezetésére. Az a gazdálkodó viszont, aki több éven keresztül folyamatosan részt vett az újítások alkalmazásában, valószínűleg idősebb korára is megtartja ezt a szokását.

Az újítások elterjedésének akadálya lehet a szakképzettség hiánya. Ezért az agrárképzés minden szinten való gyakorlása térségünkben szükségszerűen jelentkezik.

Kisméretű parcellákon, amelyek térségünk gazdaságait jellemzik, agrárinnovációs lehetőségként említeném például olyan növénykultúrák termesztését, mint a gyógy- és fűszernövények és egyes ipari növények (len). Ilyen esetekben mérlegelni kell az újítás bevezetésének költségeit, és a várható árbevétel növekedésének mértékét. Az újítás bevezetése költségeinek megtérülése szintén nagymértékben befolyásolja az újítás elterjedését. A gazdálkodó nem vállalkozhat olyan technológia bevezetésére, amelynek megtérülési ideje évtizedekben mérhető.

Valódi agrárinnovációs lehetőség és kitörés lehetne vidékünkön a biogazdálkodás és a biotermékek elismertetése, piaci értékesítése. Ez a folyamat is elkezdődött vidékünkön, a tobábbiakban a piackutatás és az értékesítés megszervezése lenne az egyik legfontosabb feladat. Sok elemzésből kitűnik, hogy Európában van igény és kereslet a biotermékek iránt, tehát exportálni lehetne ezekből a termékekből (tej és hústermékek, méz stb.). A helyi termelők bevételét lényegesen megnövelné, ha termékeik nem nyersanyag, hanem feldolgozott, kész termékek formájában kerülnének piacra, s egyaránt a munkahelyek is szaporodnának a feldolgozó egységekben.

Vidékünk adottságai (legelők, kaszálók nagy kiterjedése) elsősorban az állattenyésztés fejelsztésére irányítják a figyelmet. Ezen belül természeti feltételeink a kérődző állatfajok, vagyis a szarvasmarha és a juhfélék tenyésztésének kínálnak kedvező körülményeket.

A szarvasmarha ágazatban a piaci kereslet növekedésének hatására kezdődött el a hústermelés felé való irányulás, mint egy alternatíva, és egyúttal innováció azok számára, akiknek a fejés gépesítése, illetve a tehenészeti farm modernizálása (anyagi okok miatt) nem valósítható meg. Jó lehetőségnek tekinthető a helyi kettőshasznosítású fajtáknak húshasznúakkal való keresztezése, az így nyert hibrid utódok húsirányú értékesítése, miközben a helyi törzsállomány megtartását nem szabad szem elől téveszteni. A gazdák bevételét növelné, ha az állatok nem élő borjúként, hanem feldolgozott hústermékként kerülnének értékesítésre itthon és külföldön.

A szarvasmarhatenyésztésben kínálkozó adottságok kihasználását és hatékonyságát korlátozza a szervezett értékesítés hiánya. Ilyen téren hasznos kezdeményezésként értékelhető egyes tenyésztő egyesületek részéről a gazdaságonként termelt tej közös értékesítése a feldolgozók felé.

Az agrárinnováció előmozdítását serkenti a külföldi példák megtapasztalása látogatásokon, munkavállaláson keresztül.

A Fiatal Gazdák Szövetsége éppen ilyen céllal jött létre, hogy egymás tapasztalataiból tanulva, az újat saját gazdaságaikban kipróbálhassák. A látogatások, tapasztalatcserék megszervezésében külső segítség is hasznos lenne. (pl a bemutatásra kerülő egység kiválasztása, utaztatási költségek támogatása).

Ami a családi gazdaság (kisgazdaság), nagyüzem vitáját illeti, véleményem szerint a kérdés megválaszolása bonyolult és sokrétű. A mezőgazdasági termelés sajátosságait minden térségben egyrészt a természeti tényezők, másrészt a társadalmi-gazdasági erők alakítják ki. Az elmúlt két évtized alatt bekövetkezett változások azt mutatják, hogy térségünkben (főleg megyénkben) az un. nagyüzemek létrejötte nagyon kis mértékű, még mindig a családi gazdaságok vannak döntő többségben, amelyek a család és a szűkebb körű rokonság szükségleteinek kielégítésére vannak berendezkedve, s ebből a helyzetből a többségük nem tartja valószínűnek a kitörést a közeljövőben (KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központja: „Székelyföldi háztartásvizsgálat-2011").

A nagyüzemek eleve innovációt, új technológiákat, modern, hatékony berendezések használatát jelentik, de az ilyen egységek még kis számban vannak jelen térségünkben, ezért úgy gondolom, hogy az agrárinnovációt is a családi gazdaságok lehetőségeihez kell igazítani. Korunkra jellemző hatalmas információözönből kell szelektálni használható, adaptálható mezőgazdasági technológiákat, mert a családi gazdaságok a kevesebb ráfordítást igénylő újítások bevezetését képe-

sek nagyobb számban megvalósítani. Ezt a helyzetet a felnőttképzésben a szaktanácsadóknak, szakoktatóknak szem előtt kell tartaniuk.

Véleményem szerint a feldolgozás erősítésére határozott szükség volna térségünkben, hiszen kiváló minőségű alapanyagokat (tej, hús) termelünk, amelyeket feldolgozott formában nagyobb árbevétellel lehet értékesíteni.

Ismeretterjesztés az agráriumban éppen olyan fontos és nélkülözhetetlen az előbbrelépésben a hatékonyságra, gazdaságosságra törekvésben, mint a gazdaság bármely más ágazatában. A piacon versenyképessé válni a mai körülmények között egy családi gazdaságnak (kisgazdaságnak) igencsak kemény feladat.

Szaktudás nélkül az agrárinnováció nem képzelhető el. Ismeretterjesztő kiadványok, füzetek szerkesztése és kiadása térségi szinten jól kiegészítheti az agrár jellegű oktatást.

A tulajdonképpeni iskolai agrároktatással kapcsolatban az a véleményem, hogy elkezdeni valóban már az elemi szinten szükséges, de a középszintű oktatás fejlesztésére kellene most a legnagyobb hangsúlyt fektetni, s főképpen a gyakorlati feltételek biztosítására, amihez viszont anyagi ráfordítás, beruházások szükségesek. Középszintű szaktudásra van szükség a mindennapi termelő munkában is és egy valódi felső szintű képzésben való részvételhez is. Jelenleg a (még meglevő) agrár szakközépiskolákban hiányzik az elmélet és a gyakorlat közötti összhang, ami a sikeres gazdálkodásnak alapvető feltétele.

Természetesnek és magától értetődőnek tartom elsősorban a fiatalok képzését (minden szinten), de a felnőttoktatásnak is állandó helye van térségünk agráriumában.

Biró Albin

„Minél többen legyenek, akik nyitottak…”

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt az agrárium terén. Miként látja a változás pozitív és negatív példáit?

1990 után fogtam neki gyógynövényt termeszteni és kereskedni, és ez nem csak spontán flórából származó gyógynövény volt, hanem termesztett is, amit többnyire Magyarországra exportáltunk az akkori körülmények között. Ezért tudtam követni, hogy mit kér a piac, és lehetett azt is követni, hogy mikor miből mutatkozik hiány a másik esztendőre. Az említett gyógynövényekhez tartozott a mák is, amelynek a héjából morfiumot gyártanak, tehát akkor működött egy gyár Felsővisón és oda kellett leadni. Ami az előnyt és a hátrányt illeti azt mondhatom el, hogy ’90-ig létezett egy központosított termesztési rendszer, ez kimondottan előnyös volt Csíkszeredának, mivel itt megfelelő körülmények voltak a vetőmag-burgonya termesztésre és ez ide volt leosztva országos szinten. Ez azt jelentette, hogy bármennyit termeltek azt el is vitték és értékesítették az országban. Ezen kívül az étkezési burgonya termesztése is erre a vidékre és a Suceava vidékre volt leosztva, ami azt jelentette, hogy a központi tervezés előnyös helyzetbe hozta ezeket a térségeket. Abban az időszakban agrármérnökök vezettek minden téeszt és betartották a vetésforgókat. Ami azt jelentette, hogy minden harmadik évben került ugyanabba a parcellába burgonya. Ezt ’90 után nem nagyon tartotta be senki, és ennek köszönhetően elég sok fertőzés alakult ki. A földeknek az egyoldalú kihasználása kedvezőtlen folyamatokhoz vezetett. A termelésben megszerzett monopólium – ami annakidején volt például a vetőmagburgonya termesztésnél – teljesen megszűnt, sőt az étkezési burgonyát illetően mondhatjuk, hogy az is szinte hátrányos helyzetben van. Ezen kívül szakosított vállalatok is voltak, tehát nem volt gond a raktározást szakszerűen megoldani. A téeszek is építettek maguknak tározókat, de ott volt a zöldség-gyümölcs kereskedő vállalat, amelynek óriási kapacitású raktár területe volt, megfelelően berendezve. Ezek a dolgok ’90 után nem maradtak életképesek, mert miután ez a központosított elosztás megszűnt, utána senki nem garantálta, hogy jó az, amit annak idején kitaláltak országos szinten. Ugyanezt el lehet mondani a gabonatárolásról is, tehát ott is az volt a helyzet, hogy ahol jobban terem a gabona, ott termelték meg. A termelés után,

ősszel elvitték az egészet a feldolgozási helyre. Így Hargita megyének volt 120-130 ezer tonna kapacitása gabonára. Jelen pillanatban csekély az a gabonamennyiség, amit így szakszerűen, gabonaraktárokban tárolnak, megfelelő rágcsálók elleni védelemmel. Egy ideig a sörgyár előállította magának ezt a pergelt árpát, ami a sör előállításnak az alapja, de ma ezt is már importálják. Ezen kívül volt Parajdnak egy tizenkétezer tonnányi állami tartaléka gabonából, ez ugye katasztrófa, háború esetére, ez elméletileg minden vidéken kellene létezzen. Ma csak 10-20 százaléka van tartalékon annak, ami akkoriban volt. Ezek voltak az előnyei annak a rendszernek és ezen kívül a nagyparcellás művelés. Egy jó kérdés, hogy szükség volt-e a kollektivizálásra és hogy tényleg alkalmas volt-e erre ez a térség. Ez ma már történelem, a kérdés az, hogy hogyan lépünk tovább. Ha ebben a térségben mindenki úgy közelítene ezekhez a kérdésekhez, mint az osztrák, vagy a svájci gazdák és lenne egy kicsi hozzáállás, támogatás, akkor lehetne mérlegelni a háztáji gazdálkodás visszavezetését. Ami azt jelentené, hogy eleve lemondunk a nagy terméseredményekről és arra koncentrálunk, hogy lehetőleg egészséges táplálékot állítsunk elő. Ez nagyon lényeges, és ennek is megvan a piaca. Van erre már több példa is, hogy háztáji gazdálkodást indítottak el, ezek a mostani helyzetnek az előnyei lehetnek abban az esetben, ha ez elterjed és meg van szervezve.

Milyen, még igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak, amelyeket hasznosítani lehetne?

Most akkor beszélek az ötleteimről, amit egész komolyan megterveztünk csak még nem tudtuk elindítani. Azt gondolom, hogy a térségben konkrét projektekre van szükség, amelyek valami újat hoznak, munkahelyet is teremtenek. Van egy ismerősöm, aki működő vállalkozást indított el Marosvásárhely mellett, biodízelt állít elő. Egyelőre felvásárolja a frissen préselt olajat, amit majd tisztít és előállítja az üzemanyagot. Keresztúr környéke kapcsán – mivel az ottani klíma enyhébb, mint a csíkszeredai – gondolkoztam azon, hogy meg lehetne szervezni egy termeltetési rendszert repcére, tehát egy száz kilométeres körzetben termelni úgy, hogy helyben indulhasson el egy biodízelüzem, aminek az értékesítése nem okozna problémát. Az egyik fékezője ennek az időjárás ingadozás, mert egy olyan száraz év, mint a tavalyi, behozhat egy olajkrízist. A másik fékezőelem, hogy igen komoly beruházás, nagy munka egy ekkora területen megszervezni a repcetermelést. Egy másik ötlet, amit remélhetőleg az idén véghez tudok vinni, az Marosfőhöz kapcsolódik. Megszűnt a hivatalos sípálya, amelynek régebb igen nagy turisztikai vonzereje volt, ezért ezen a területen próbálkozunk. Az idén elkészült egy olyan út, amely

átvezet a gerincen, korlátja van és ez az óriási felület sízhető. Olyan dombhátak vannak, ahol megáll a hó, még annak ellenére is, hogy déli fekvésű része is van. Ezen az új úton nem lenne felvonó, hanem lovas szánnal oldanánk meg a feljutást, ez egy óriási potenciált jelenthetne, mert ilyen típusú nincs még, ennek a szánozásnak varázsa van. A harmadik ötlet egy százhektáros területnek a megvásárlása, ahova létrehoznánk egy húsfarmot. Erre vonatkozóan láttam Győr mellett egy olyan húsfarmot, ahol egy körülbelül százhektáros jó minőségű legelőt felosztottak két részre, felét kaszálták és a másik felén villanypásztorral legeltettek. Az volt a lényeg, hogy az ellést tavaszra időzítették és nem vették el a tejet a tehenektől, hanem borjak végig ott voltak az anyjukkal, tehát ezek a borjak az összes tejet hasznosították és közben még füvet ettek. Aztán kétszáz-háromszáz kilós korukban értékesítették, mint egészségesen táplált teheneket. Egy ilyesmit képzeltem el. Továbbá részt veszek még egy energiafűzt termelő projektben. Végül is ez egy meszet égető gyárnak a projektje, amelyre támogatást is nyert, tehát a mészégetésre szükséges gázt próbálják kicserélni energiafűzre. Na, most ez csak egymagában energiafűzzel nem működne, mivel egyrészről nem is lehetne olyan sok energiafűzt termelni, aztán ez a növény érdekes módon olyan sok energiát bocsájt ki, ami több is, mint kellene. Ezért szénporral, vagy olyan anyaggal vegyítik, ami jól ég. Ehhez nagy mennyiségű energiafűzre van szükségük és ez azt jelenti, hogy nagy területekre, ahol ezt meg lehet termelni. Én is felvásároltam pár ilyen kaszáló területet, ami megfelel ennek, mert patak mentén van, mivel az energiafűz jobban kedveli a nyirkosabb területeket. Ha sikerül megfelelően gondozni, akkor harminc évig termeli a fűzfát, amit egy-két éven belül gépesítve lehet levágni, tehát gépesítve van az ültetés és a levágás is. Ez volna a harmadik, amivel szerintem óriási mennyiségű, egy évre is alkalmas fát lehetne megmenteni.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják a térségi adottságok hasznosítását?

Nyilvánvaló, hogy bármit is ki tudjunk vitelezni, ahhoz anyagi tőkére van szükség. Szerintem ennek a rendszernek a nagy hibája a szervezetlenség. Elég sokat foglalkozom a Csíki Magánjavaknak a visszaszerzésével, ami valamikor 35 ezer hektáros terület volt, jórészt erdőterület. Emellet magánkézben, közbirtokosságoknál volt ennek nagyvonalakban a tízszerese. Negyven év alatt ez az egység – mivel egy kézben volt és egy meghatározott elképzelés szerint termelt – nagyon sok olyan eredményt hozott, amely a közösség érdekeit szolgálta. Gyergyóban építettek egy kórházat és működtették, kialakították a Somlyón levő árvaházat, több mint száz gyermeknek adott otthont. Aztán építettek egy leányiskolát, bent-

lakást és még nagyon sok befektetés történt abban az időben. Nagyon sok szociális tevékenységben is részt vettek – a háborúban az egyik legjelentősebb adományozó volt ez a szervezet. Ennek a tízszereséből most nem látszik semmi, tehát itt szervezettségre, céltudatos tevékenységre lenne szükség. Ha a támogatásoknak egy részét, ami erre az évre van kiosztva, megfelelően, koncentrálva be lehetne vonni valamibe, akkor bármit el lehet kezdeni, és mindezt úgy lehetne beállítani, hogy nagy szerepe lenne a munkahelyteremtésben is.

Ön szerint az agrárinnovációs változásoknak kik lehetnének a legjobb, hatékonyabb kezdeményezői?

Elsősorban a szakemberek. Feltételezem, hogy azok, akik nap mint nap ezzel foglalkoznak, azok látják a lehetőségeket, a termelésre vonatkozóan és az értékesítésre vonatkozóan is. Jó volna, ha ezeket a kezdeményezéseket valaki felülről átlátná és tudná koordinálni.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt?

Jelenleg ami működik az nem rossz, tehát fontos a képzés, és szerintem fontos az irányválasztás is, tehát lassan-lassan el kell dönteni, hogy mi az, amire ez a vidék a humánerőforrás, a klíma, talaj szempontjából alkalmas, merre érdemes menni. Ezt elsősorban mi magunk tudhatjuk, akik itt élünk, itt dolgozunk. Persze fontosak a külső kapcsolatok, példákat láthatunk vagy partnerkapcsolatokat tudunk kialakítani. Szerintem az itteni agrárvilágnak elég jó a kapcsolati rendszere, van ahova menjenek, van amit lássanak. Ezt kell folytatni, hogy minél többen legyenek, akik nyitottak, minden lehetőséget végignéztek és itthon próbálják megvalósítani.

Hogyan vélekedik a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról?

Nem lehet így eldönteni, hogy melyik forma lenne jobb ezen a vidéken, de az nyilvánvaló, hogy a családi gazdasággal több vonatkozásban versenyképesebbek lennénk, mivel ez rengeteg helyi gondot is megoldana: sokkal nagyobb a humánerőforrás igénye, leköti a térségben a munkaerőt, sokkal több ember kellene ezzel foglalkozzon. Nem nagyon van értelme nagyban gazdálkodni, mert sem a talajaink nem megfelelőek, sem az időjárás, tehát nem tudunk azokkal versenyezni, akiknek más térségekben jóval kedvezőbb adottságaik vannak. Ha kellene választani, talán a mérleg arra húzna, hogy kisgazdaságok, háztáji gazdaságok a fontosabbak, mert

mi ezekben vagyunk jobbak, nyilván megfelelő technológiával, megfelelő hozzáállással és ami nagy gond, az értékesítés.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben, s ha igen, milyen formája?

Szerintem ami a legfontosabb, a legragadósabb, az a jó példa! Csak meg kell nézni például a mangalicatenyésztést, ami elég szépen halad, vagy bármelyik vonalat nézzük, akkor kiderül, hogy egy valakitől elindul a folyamat, és majd a példák láttán folytatják mások is.

Milyen jellegű képzésekre lenne szükség az elkövetkezendő időszakban?

Volt ezzel kapcsolatosan egy szakmai beszélgetés, én is kifejezetten jónak tartom, hogy szorosan kapcsolódjon a képzés a munkához, tehát a gyakorlat a fontos. Azokat kellene megcélozni ezekkel a képzésekkel, akik szeretik ezt csinálni, tehát nem kell erőltetni. Ez egy szép mesterség, ma egy kicsit el van felejtve, háttérbe szorult. Meg lehet szerettetni az emberekkel és majd rájön, hogy meg is lehet élni belőle, és hogy ha így nő fel, akkor mindenki abban igyekezne, – hely van elég – hogy megpróbálja a sajátját kialakítani, tehát szükséges, hogy tudja, hogy mit kell tenni. Valami ilyen típusú képzés kellene. Fontos, hogy alapvető dolgokat megismerjenek. Csak egy példa: nálunk a szénát akkor kaszálják le, amikor a csengő kóró el van virágozva, más országokban addig már kétszer megkaszálják, mert a friss fűnek a tápértéke sokkal nagyobb, mint a kiszáradt szénának. Rengeteg ilyen alapvető dolog van, amivel jó tisztában lenni és jó elfogadni az újabb módszereket, tehát hajlam kell az innovációra.

Ön szerint hogyan lehetne a fiatal generációt jobban motiválni a mezőgazdaság szeretetére, és mikor kellene elkezdeni a gyerekek mezőgazdasági ismeretének a fejlesztését?

A gyerekeknél fontos, hogy lássák a példákat, mert biztos, hogy érdekli őket. Egy ehhez kapcsolódó történetet mesélnék el, amikor három magyarországi kisgyerek érkezett hozzánk, és egy napi programot mi kellett megszervezzünk számukra. Kitaláltam, hogy felmegyünk a marosfői farmra. Nagy volt a letargia, hogy mit fogunk ott csinálni. Esős idő volt, sár, gondoltam na itt aztán lesz farmbemutató. Igen ám, de mire kiértünk, elállt az eső, hát ott volt a mangalica koca hat malaccal, a kutya a kölykökkel, volt még vagy tíz tyúk, kakas. Ezek a gyerekek nem láttak ilyent szabadon és elkezdték kergetni a tyúkokat a ház körül. Akkor simogatták a kutyakölyköket, nem akarták elengedni őket. Nézegették a malacokat

és egyszer jön a pásztor, hogy egy tehén borjazik, meg lehet nézni, na futás. Megint eleredt az eső, de nem tudtam este hazahozni őket. Zuhogott az eső, de addig ültek kint, amíg a borjú megszületett. Olyan nagy élmény volt, hogy utána két évig ezt mesélték. Én nem tudok elképzelni olyan gyermeket, hogy aki ezt a saját bőrén tapasztalja, ne szeretné meg. Ebből kell kiindulni, mert amúgy is minden pedagógiai elmélet azt mondja, hogy a gyereknek föltétlenül fontos, hogy különböző közegeket ismerjen meg, lehetőleg minél kisebb korától kezdődően. A lényeg, hogy megszeresse, és aztán ha majd felnő, kezdi érdekelni, hogy miként lehetne ebből megélni.

Az interjút készítette ***Isztojka Tímea***

Mátéffy Mária

„A jó példák mozdítanák előre az agrárinnovációt…”

Ön szerint a székelyföldi térség fejlődése érdekében milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium?

A Székelyföldi térség agráriumának – elsősorban a csíki térségre gondolok – megvannak a korlátai, ilyen korlát az itteni klíma, amely befolyásolja a növénytermesztést és az állattenyésztést is. Ebből a szempontból a versenyképes agráriumnak megvannak a korlátai. Az extenzív termelés és az agrárkörnyezeti szempontok viszont nagyon fontosak ebben a térségben. Én azt gondolom, hogy ezt a hátrányt – ha ezt lehet így nevezni – ami a nagyüzemű versenyképes gazdálkodást illeti, előnyünkre is tudjuk fordítani azzal, hogy az extenzív gazdálkodást, az agrárkörnyezeti szempontokat kihasználjuk, én ezt látom nagyon fontosnak. A biodiverzitás egy olyan téma, ami nagyon fontos egyrészt, másrészt meg is lehetne „lovagolni”, ha ezt lehet így kifejezni. Az állattenyésztés szempontját figyelembe véve, a húsmarha extenzív gazdálkodásával lehetne jobb szerepet adni az agráriumnak Székelyföld gazdaságában.

Milyen, még igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak, amelyeket hasznosítani lehetne?

Egy agrárinnovációs lehetőség lenne például, ha magas minőségű, érlelt sajtokat lehetne készíteni, amihez az itt nyert tej alkalmas. Sok alpesi fejlett országban ezt a jó minőségű tejet vagy akár a húsmarhát magas minőségű termékekként lehetne forgalmazni, értékesíteni, ami egy innováció lehetne. Ma is van jó minőségű bioélelem, csak ezt nem úgy kezeljük, nem úgy csomagoljuk, ahogy lehetne. Továbbá innovációként még nagyon fontosnak tartom a térségben való minden egyes föld kihasználását, fontosnak tartom a diverzifikációt, tehát a krumpli termesztésnél valami másra is áttérni és ezáltal több lábon is állni. Itt megemlíteném a mulcsot, mert nagyon sok olyan növény van, amely alkalmas lenne erre és ez egy olyan törmelék, amelyet a növény alá helyezünk, ezáltal megakadályozva a növény kiszáradását és a gyomnövény szaporodását is, ugyanakkor zöldtrágya szerepe is van. Ez egy újdonság, ami nagyon elterjedt Nyugat Európába, igaz, nem most találták fel, de én ezt a zöldtrágya, mulcskészítést látom egy

agrárinnovációs lehetőségnek, mivel nem igényes és nagy a hozama, több tonnát is lehet termelni. Ezzel nagyon sok családnak megélhetést lehetne biztosítani, és a másik előnye az, hogy egyfajta kényelmet jelentene, mivel nem kell sokat a gyomlálással foglalkozni.

Milyen korlátok, akadályok hátráltatják ezeknek az adottságoknak a hasznosítását?

Van egyfajta ellenállás a térségben az együttműködések szempontjából, amit én a legnagyobb korlátnak látok. A támogatási rendszer szempontjából vizsgálva van egy természetes folyamata a támogatási rendszernek – Európai Uniós vidékfejlesztési rendszerre gondolok itt –, amely most már eljutott egy fázisba, most már van egy agrárstruktúra, ami eljutott oda, hogy a vertikális integráció terén létrejött együttműködéseket támogatja. Itt gondolok a marketingre, a termék értékesítésre. A mostani pályázati rendszerben egyre több pályázat jelenik meg az értékesítésre, a diverzifikációra vonatkozóan, tehát ezek a kulcsszavak, amelyek jellemzik a támogatási rendszert. Na, most mi ebben nagyon le vagyunk maradva, mert az együttműködés nem alakult ki, és a fentebb említett ellenállást látom jelentős korlátnak.

Ön szerint az agrárinnovációs változásoknak kik lehetnének a legjobb, hatékonyabb kezdeményezői?

Ennek a legjobb kezdeményezői az agrárszakemberek lehetnének. Akár az önkormányzatok, a LEADER térségi akciócsoportok, munkaszervezetek mind kezdeményezők lehetnének. Ugyanakkor a gazdákat is el lehet képzelni, aki már kipróbálták a Sapard rendszerben való pályázást, vagy vannak olyan gazdák, akik külföldön szereztek tudást és erre van példa, hogy egy-két évig Svájcban tevékenykedett, dolgozott és a kint megszerzett tudást itthon hasznosította.

Melyek lehetnének azok a kitörési pontok, amelyek eredményt ígérnek, s amelyeknek egyéb területekre is ösztönző hatása lehet?

Mindenféleképpen ezek a magas minőségű magaslati legelők, - ha igaz az, hogy 2013 után nagyobb támogatást fognak kapni, tehát egy külön agrárkörnyezeti csomag fog erre létrejönni, hogyha ezek magasabb támogatottságot fognak élvezni, akkor ezt én egy kitörési pontnak látom. Az értékes legelők, kaszálók hanyatlása ma még egy fejlesztési korlátnak is tekinthető, viszont kitörési pont lehet ezeknek a hasznosítása, mivel kevés befektetéssel lehetne szarvasmarhát tenyészteni. Itt nem kimondottan húsfajtákra gondolok, amelyek Európában elterjedtek, hanem az őshonos állatok és húsfajta, húshasznosítású marhák kereszteződéséből származó

ivarokat tudok elképzelni ezeken a legelőkön. Munkahelyteremtés szempontjából a családi gazdaságokra gondolok, amelyek ha egy bizonyos fejlettségi szintet elérnek, akkor munkahelynek számítanak. Itt nem nagyon kis gazdaságokra gondolok, hanem a farm-egységekre, ahol tíz-húsz szarvasmarhát tartó és minimum tíz hektárral rendelkező családok gazdálkodnak. Ha az egy évbe befolyó támogatásokat figyeljük meg, akkor az észlelhető, hogy a másfél millió gazdából, aki támogatásban részesül Romániában, 970 ezer nagyon kis farm, a másik végletben pedig tíz nagygazda, nagyvállalkozó, akiknek legtöbb földterületük is van, tulajdonképpen ezek ipari farmok, ezek elviszik az összeg felét. Nagy a szegregáció, és ezért szerintem az lenne a fontos, hogy ezeket a közepes családi gazdaságokat támogatni kellene, mert ezek mind munkahelyteremtő lehetőségek.

Tudna mondani egy-két példát, amelyet az agrárinnováció terén sikeresnek tart?

Igen, van néhány olyan sajtmanufaktúra, ahol magas minőségű érlelt sajtot készítenek, nem sok, de van néhány ilyen példa.

Ezek egyszemélyes vállalkozások?

Igen, hát ezeket a termelőket összekötni az értékesítési pontokkal, és ez is egy kitörési lehetőség lehetne. Ezenkívül nagyon fontos ezeknek a termékeknek a helyi szinten történő megjelenítése, el kellene érni azt, hogy azonosuljanak a helyben termelt termékekkel a lakosok.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt?

A jó példák mozdítanák előre az agrárinnovációt. Ha valaki újít, akkor az összes szomszédja fel fog erre figyelni. A külső segítség hasznos lehet abban, hogy itt a térségben innovációk induljanak el, vagy ha már ilyen elindult akkor az kapjon támogatást. Ez követendő példát jelentene másoknak.

Hogyan vélekedik a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról?

Ahogy említettem már, én a családi gazdaságban hiszek, mivel a nagyüzemű gazdaságot a mi térségünkben nem tartom előnyösnek – egyébként is sok mindent meg lehetne említeni, hogy melyek a hátrányai – tehát mindenféleképpen a családi gazdaságnak van eben a térségben jövője.

Véleménye szerint mire volna nagyobb szükség?

A termékfejlesztés nagyon fontos volna, ugyanakkor a gyakorlatban azt látom, hogy nagyon újszerű dolog, és nem tartják fontosnak azok, akik hozzánk fordulnak

szaktanácsadásért, tehát nem tartják fontosnak a termékfejlesztési folyamatát, annak tesztelését, kóstolását, ha épp élelmiszerről van szó. Azt gondolják, hogy a felszereltség hiánya az, ami meggátol bennünket abban, hogy jövedelemre tegyünk szert, holott a termékfejlesztés fontos lenne. Azt gondolom, hogy az új technológia előtérbe helyezné a szakmai tudást, ennek a megszerzését, a termékfejlesztést, a feldolgozás erősítését. A hozzáadott érték növelése nagyon-nagyon fontos szempont kell hogy legyen. Példaként megemlíteném, hogy néhány tejbegyűjtő központtal volt megbeszélésünk, és elhangzott az, hogy ha lenne feldolgozójuk, akkor ők biztosan jól tudnák értékesíteni a terményüket, de arra a kérdésre, hogy milyen sajtot állítanának elő az volt a válasz, hogy „majd meglátjuk". Mindenképpen azt látom, hogy fel van cserélve a sorrend, a technológia behozatala az első helyen van az emberek fejében, holott a tudás lenne az első, a tapasztalat, aztán a termékfejlesztés. A termékfejlesztésben megtapasztalni, hogy ha egy termék piacra kerül, akkor annak milyen fogadtatása lenne, ezt kisebb méretben tesztelni lehetne – a mi LEADER térségünkben van egy ilyen kiírás, ami már másodjára volt kiírva, és még egyetlenegy pályázat sem jött be. Nagyon sok érdeklődővel szóba állva azt tudom mondani az eddigi tapasztalatok alapján, hogy nincsenek erre felkészülve és nem látják, hogy miért kell a termékfejlesztés. Nem tartják fontosnak, hogy be kell tartani a lépéseket, nem látják be egyelőre, hogy miért fontos az, hogy a LEADER felvállalná a kockázatot, a termékbevezetés tesztelését. Szerintem az ilyen jellegű tudásra lenne nagy szükség a térségben.

Fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés?

Nagyon fontosnak tartom, és azt is fontosnak tartom, hogy segítséget kell nyújtani az egyes vállalkozóknak, vagy egyes családi gazdaságoknak, hogy megtalálják a saját útjukat, tehát azt, hogy tudják, hogy ők hova szeretnének eljutni. Itt a szakembereknek nagy feladatuk van, mert ha valaki biogazdálkodó, erre a gazdálkodási módszerre tér át, akkor tudnia kellene, hogy hova juthat el, mire számíthat.

Van-e ilyen intézmény, ahova lehetne fordulni információért, ha például valaki biogazdálkodó akar lenni?

Vannak ilyen szervezetek, akik ezzel foglalkoznak, minden mezőgazdasági minisztérium megyei hivatalaiban van egy-egy személy, aki ezzel foglakozik. A mezőgazdasági kamara az, aki kellene ezekkel foglalkozzon.

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt az agrárium terén. Kérem, soroljon fel pozitívnak és negatívnak tartott változásokat.

Fontos és pozitív változásnak tekinthető például az, hogy a gazdálkodás felértékelődött, az egészséges élelmiszer iránti igény híre elterjedt nálunk is, és helyi termékek jelentek meg a piacon. A negatív változások köréből amit kiemelnék: csökkent az állatállomány, a hegyi kaszálók felhagyása már nem ritka, az uniós szabályok körüli zűrzavar sok gondot okoz.

Miként vélekedik a képzések szerepéről, távlati feladatairól?

A képzési igények változnak, megújulnak. Olyan témakörök jelentek meg az elmúlt időszakban mint: pályázatírás, környezet- és ökogazdálkodás, állattenyésztés és növénytermesztés. Megfogalmazódott a több gyakorlati és kevesebb elméleti oktatás igénye. Képzési igényként jelenik meg a környezetgazdálkodási támogatások elérése, valamint annak egyszerűbbé és célszerűbbé tétele is, vagy mezőgazdasági gépekre való igény.

Mind a gazdák, mind a vidékfejlesztésben résztvevők képzése szükséges. Gyakorlatias tanfolyamokra van szükség (az éppen erre a hétre meghirdetett sajtkészítő tanfolyamra többszörös túljelentkezés van, a szervezők tervezik, hogy meg fogják ismételni). A gazdálkodás ökonómiája, az üzleti terv készítése és az ilyen irányú szaktanácsadás is fontos véleményem szerint.

Az interjút készítette ***Péter Zsuzsa, Isztojka Tímea***

Rigó Mihály

„Azt kellene fejleszteni, amire van adottsága a vidéknek”

A térségben a rendszerváltás óta számos változás történt az agrárium terén. Hogyan látja ezt a folyamatot helyi szemszögből?

Homoródalmás az agrárium szempontjából pozitív példaként emelhető ki, mivel már 1996-os években létrejött az állattartóknak az egyesülete. Ez az egyesület abban az időben a megyében először vezető pozíciót töltött be azáltal, hogy saját tejcsarnokokat építetett, és az egyesület lényege az volt – most is az –, hogy közösen értékesítsék a tejet, tehát nem egyénenként kötődtek a szerződések a felvásárlókkal, hanem egyben, és így nagyobb mennyiséget jobb árban lehet eladni. Az utóbbi évekre vonatkozóan beszélhetünk pozitív példákról, mivel bizonyos felnőttképzések hatására elindult a településen a megtermelt tej házilag való feldolgozása, miáltal több helyi lakos sajtkészítéssel kezdett foglalkozni. A megyének egy pozitív kezdeményezése a helyi termékek vására, ahol a helyi kistermelőknek lehetőségük van értékesíteni a megtermelt termékeiket. Továbbá a turizmus terén is vannak kezdeményezések, mivel készül egy panzió a településen, amely az idelátogató turistákat saját, helyi termékekkel látná el. Igyekszünk, hogy minél több csoportot be tudjunk hozni a faluba, mivel így több termelőt is el tudunk látni, mert a lényeg az, hogy nem csak megtermelni kell a terméket, hanem értékesíteni is. Negatívumként általánosságban elmondható, ami a mai napig is a legnagyobb probléma, a tulajdonjogoknak a tisztázása. Sajnos, az elmúlt két évben nagyon lecsökkent a birtokleveleknek a kiadása, mivel kialakult egy teljesen más rendszer, amelyben teljesen más dokumentumokat kérnek a birtoklevelek kiadására. A település nagyon reménykedett, mivel benne vagyunk egy Cézár nevezetű uniós pályázatban, amely a település külterületét mérné fel, ugyanakkor sajnos még nem indultak el a munkálatok. A pályázatnak az egyik lépcsője elvégződött, de ami a gazdáknak egy felvilágosítási része lett volna a pályázati lehetőségekről, tehát a pályázati útmutatók az egyik leggyengébb láncszeme volt a programnak.

Milyen egyéb negatív példát tudna még mondani?

Almás szinten amilyen pozitívan beszéltem az egyesületről – állattartók egyesülete –, annyira hatalmas negatívumként említhető a helyi tejet felvásárló cégnek a

bebukása, mivel három éven keresztül a gazdák nem kaptak tejpénzt. Ami sajnálatos következmény, hogy az elmúlt években hatalmasat csökkent a gazdák létszáma a községben, ugyanakkor az állatlétszám nem csökkent, ami annak a következménye, hogy a fiatal gazdák többsége farmosodni kezdett. Egy új rendszer alakult ki, ahol már nem egy-két vagy három tehenet tartanak, hanem jóval többet, fel ötvenig. A farmosodás hatására a tejet felvásárló cégnek a bebukása ezeknek a farmereknek nevezhető egyéneknek nagy kárt jelentett, mivel a tej későre fizetődött ki. Ami pozitívum, hogy a község mondhatni ezeket a gazdákat megmentette, azáltal, hogy a közbirtokosság a legelőit bérbe adta ezeknek a gazdáknak és így a gazdák megkapták a terület alapú támogatást, amit ha nem kapnak meg, csődbe mentek volna. Továbbá pozitívumként említhetem meg, ami ugyancsak ide kapcsolódik, hogy a már említett tejfelvásárló céget minden adósággal együtt megvásárolta egy német cég, ami három év után ki tudta fizetni az adósságokat az állattartó egyesületnek.

Ön szerint a székelyföldi térség fejlődése érdekében milyen szerepet kellene betöltsön az agrárium?

Az egyik legfontosabb szerepe az agráriumnak van, mivel a mindennapi kenyerünket biztosítja. Ahhoz, hogy önellátóak legyünk, fenn tudjuk tartani a családunkat és legyen jövedelmünk is, nagy szükség van az agráriumra. Székelyföld minden részének megvan az az előnye, hogy az egyes vidékekre vonatkozó sajátosságokat kell kihasználni, mivel a téesz idején rengeteg gabonát termeltek itt Almáson, ami most nem érné meg, mert nagy befektetésre lenne szükség. Az almási ember meg kell éljen az állattenyésztésből, erdei gyümölcs begyűjtésből, feldolgozásból, tehát fontos, hogy az erre a vidékre jellemző sajátosságokat kell kihasználni, és nem azt, amire nincs lehetőség. Van már jó példa a községre vonatkozóan, hogy nagyon jól meg tud élni a méhész, pályázati lehetősége is van, és jövedelmeztetni tudja magát. Ahogy már említettem, azokat a lehetőségeket kell kihasználni, amik helyben vannak, mivel például nem lehet a burgonyatermesztés terén összehasonlítani a csíki vidéket a miénkkel. Amin lehetne még változtatni a településen, hogy minél több gyümölcsöst kellene betelepíteni, amiben már észlelhetünk kezdeményezést, ha nem is nagy területen, de van már rá példa. Továbbá nem csak megtermelni kellene a terméket, hanem fel is kellene dolgozni. Ha jól tudom, jelenleg egyedül Gyergyószentmiklóson van hivatalosan működő húsfeldolgozó vágóhíd, mivel a jól menő húsfeldolgozók megszűntek, példaként az egyik udvarhelyi vágóhíd is, amelynek nagyon jó kapcsolata volt az itteni

gazdákkal. Most úgy látom, hogy változóban van a jelenlegi helyzet, mivel kisebb, vágópontokban kezdtünk gondolkozni. Itt Homoródmentén a tervek szerint Homoródszentmártonban jönne létre egy ilyen vágópont – Leader pályázaton keresztül –, ahol lehetőség lenne az értékesítésre, ami jelenleg a legnagyobb probléma. Példaként, ha én bérelnék egy vizesebb területet, ahol libát szeretnék tenyészteni, ami nagyon értékes, de elakadnék a feldolgozásnál, tehát hiába, hogy jó élőhelyük lenne, jól fejlődnének, értékes volna, de a feldolgozás gondot okozna, mivel ezek a részek hiányoznak. Ez a helyzet az erdei gyümölcs feldolgozásnál is, nem kellene Farkaslakára vinni az almát préselésre, hanem a településen belül is meg lehetne oldani. Nagy erdőterülettel rendelkezik a község, ahol nagyon sok erdei gyümölcs, gomba terem, amit volna bőven aki begyűjtsön. Hogyha felállítjuk a lépcsőt, tehát van, aki begyűjtse és ha lenne, aki feldolgozza, tárolja és értékesítse, akkor már munkalehetőséget is kapnának a lakosok és jövedelmet is lehetne hozni a községnek. Itt a közbirtokosság lenne az, amely ezt megpályázza a Leader pályázatokon keresztül. Egyelőre nem olyan „szép", ahogy elképzeltük, de azért megvannak azok a pontok, elképzelések, amelyek a különböző lehívásokon keresztül meg fognak valósulni az elkövetkezendő két évben. Ezekre nagyon szükség van, mert munkalehetőséget kell biztosítani a lakosoknak, mert fogy a népesség. Visszatérve az előző kérdésre, egy másig nagy negatívum, hogy az embereknek nagyon nagy százaléka nem akar dolgozni, a farmernek is az a lényeg, hogy minél több szolgálója legyen és ő legyen az úriember, tehát itt mindenki úriember akar lenni. Itt a mentalitás szempontjából ezen a vidéken baj van, mivel ha valaki farmer vagy gazda, akkor ő kellene legyen a legelső, aki kiveszi a legnagyobb részét a munkából, mert ez így működik nyugaton is jól menő farmoknál.

Visszatérve a lehetőségekre, még milyen igazán ki nem használt agrárinnovációs lehetőségek vannak az Ön településén belül?

Azokon kívül, amiket már említettem röviden, tehát lehetne még gyümölcsösöket telepíteni. Amit kisebb területen kipróbáltunk, amitől egy kicsit félek, mivel idegen a mi vidékünkön az energianövénynek a termesztése. A községnek több mint nyolcvan százaléka Natura 2000 besorolásba esik, ami azt jelenti, hogy védett területnek van nyilvántartva és ezért az energianövények termesztésekor felborul a rendszernek az ökoszisztémája, nagyon hirtelen elszaporodnak és aztán nem lehet megszabadulni tőlük. Volt rá példa itt, hogy Ausztriából jött vállalkozók bérbe szerették volna venni az egész határt és beültettetni energiafűzzel. Tehát szerintem azokat kellene fejleszteni, amik vannak, amire van adottsága a vidéknek.

A legelső a hozzáállás, a másik, hogy nagyon sok pályázati lehetőség volt a mezőgazdaságra, a háztáji mezőgazdaságra, a fiatal gazdák részére és van, volt aki nagyon ügyesen kihasználta. Az a legfontosabb, hogy minél több pozitív példa legyen. Továbbá nagyon fontos volna, amit negatívként említettem az első kérdésnél, hogy valamilyen szinten tagosítani kellene a földterületeket, mivel itt a faluban is pályázatokon keresztül megjelent néhány nagyobb traktor, ami képes volna több hektárt is megszántani egy nap alatt, de így ilyen kicsi parcelláknál nem éri meg alkalmazni, mert többe kerül a működtetése, mint amilyen jövedelemre lehetne szert tenni. A törvények hibája volt, ami miatt az egész Székelyföldön így néz ki a mezőgazdaság és nem tud fejlődni ezért, mert azt mondta ki a törvény, hogy ott kell birtokba helyezni, ahol volt. Itt Almáson olyan lakosok vannak, akiknek az öt hektár földje húsz parcellából tevődik össze, tehát így nagyon nehéz. Itt az a gond, hogy hiába, hogy a fiatalok több földet felvásároltak úgymond zsebszerződéssel, de amíg nincsenek telekkönyveztetve, addig nem tudnak közjegyzőhöz menni. Én megértem azt a generációt is, akiktől annakidején elvették volt a földet, ők az életüket áldozták azért, hogy megvásárolják azt a pár hektár földet, és akkora kommunizmusban mind elvették tőlük. Aztán ’90-től szívvel, lélekkel, körömmel ragaszkodtak, hogy kapják vissza a földjeiket. Na, most az idő telik, és ez a generáció sajnos már kihalóban van, és most már könnyebb volna tagosításban gondolkozni. Ami még pozitívum, hogy ilyen támogatásban, amiket az utóbbi időben kapott a mezőgazdaság még nem volt soha példa, itt gondolok terület alapú támogatásra, állatok utáni támogatásra, tehát a mezőgazdaságot ennyire nem támogatták soha, de az a baj, hogy nem látszik annyira. Megmondom azt is, hogy miért: ha valaki kapott valamennyi összeget terület alapú támogatásként, akkor az első az volt, hogy vásárolt egy autót, épített egy manzárdlakást és elfelejtette, hogy miért kapta a pénzt. Ezen a téren kellene valamit mozdítani, változtatni az emberek mentalitásán. Lehetőséget látok a turizmusban, a mezőgazdaság és a turizmus kapcsolatában, jelenleg ez a cél. Az elmúlt évek során el volt hanyagolva ez, mivel középületek, utcák, utak állapotának a javításán dolgoztunk, most egy más fázisba léptünk. Almáson itt van a barlang, a Vargyas szoros és én, mint hivatalnok úgy gondolom, hogy az a szerepünk, hogy valamilyen módon behozzuk a turistákat a faluba. Az elmúlt évben igyekeztünk erre, mivel pallókat építettünk a barlang felé, tehát most már bármilyen időszakban lehet látogatni a barlangot. A pallók kiépítése mellett az utat is félig feljavítottuk, aminek a befejezésére az idén kerül sor, tehát a célunk, hogy a barlang megközelítése könnyű legyen.

A másig dolog, amivel foglalkozunk a turizmus kiépítése céljából, hogy reklámozzuk a községet és ezért is vásároltuk meg a falu legidősebb házát, aminél már nagyrészt be vannak fejezve a munkálatok. Ebben a házban egy turisztikai irodát szeretnénk kialakítani. Sajnos a törvény egyelőre szorít, mivel két szakemberre lenne szükség, akik reklámoznák a községet és programokat készítetnének a turisták számára. Továbbá tervünkben van a Sóskút és környékének a kialakítása, tehát egy kisebb fürdő, lábáztató, amivel itt lehetne tartani a turistákat, és ehhez kellene kapcsolódjon a mezőgazdasági termékek értékesítése. A turisták fogadásához a fogadóban almási mézzel, almási sajttal, almási tejjel, Almáson tenyésztett állatok húsával kellene kínálni őket. Így a turizmus segítene a gazdaságon, de ezt csak közösségi szinten lehet megvalósítani, tehát az a község számára semmi hasznot nem hoz, hogy könnyen meg lehet közelíteni az almási barlangot, mert reggel jön a turista és este el is megy, s így nem fog semmit vásárolni, helyi terméket. Innen visszatérhetünk az almási gazdára, akinek ha lesz kiegészítő jövedelme, akkor nem megy el és itthon dolgozik. Viszont érdekes, hogy most volt a Leaderen meghirdetve egy kiírás, amelyet turisztikai célokra lehetett lehívni, de nem nagyon volt Almásról pályázó.

Mi ennek az oka?

Az oka először is biztos az, hogy ahhoz, hogy valaki elindítson egy ilyen pályázatot, annak szükségeltetik, hogy valamennyi önrésze legyen. Itt volt a legtöbb reklámgyűlés a pályázatokról, mivel itt van az egyik székhelye is a Leader irodának és mégsem volt pályázó, ami nagyon rossz. Például lehetett volna pályázni egy vendéglátó egységre, ami szintén nagyon hiányzik a községből, de hogy ha beszélünk a lakosokkal, mondják, hogy én megcsinálom, de mégsem lesz belőle semmi.

Milyen még egyéb korlátok, akadályok hátráltatják ezeknek az adottságoknak a hasznosítását?

Legfőképp a mentalitás, amiből még nem sikerült úgymond kinőni, mivel itt a községnek az érvágója a kollektivizálás volt. Akkor elmenekült a községnek a java, és csak nyugdíjas korukra kezdtek vissza jönni a lakosok. Mindig azt hallottuk, hogy milyen szép Almás és milyen jó, csak nehéz megközelíteni, de most már ez nem így van, mivel az infrastruktúra az elmúlt évek során megújult, főleg az utak szempontjából. Egy másik dolog, ami nem tudom, hogy jó-e vagy rossz, tehát jönnek vállalkozók és kialakítanak egy vendéglőt, de ettől idegenkedik a székely

ember, és Székelyföld szinten is ez a gond, tehát nem engedték be az idegen vállalkozókat, és ez nem tudom, hogy jó vagy rossz. Nagyon sok az olyan ember, akik hirtelen meggazdagodási vággyal próbálnának itt bizonyos dolgokat létrehozni. Itt szerintem lenne annyi potenciál, pályázatokkal kiegészítve, hogy ne kerüljenek ide idegen befektetők, mint Temesvár környékén. Azért mondom, hogy kétséges, mert most voltunk egy új testvértelepülésünkön Székesfehérvár mellett Magyaralmáson, ahol egy családi vállalkozásnál voltunk, és azt tapasztaltuk, hogy annyira gépesítve van a rendszerük, hogy háromezer hektárt négy ember rendez, tehát ha visszaszámolunk, háromezer hektár hány embert el kellene tartson és ők nagyon jól megvannak, de ennyi. Viszont az lenne a jó, hogy aki helybéli és akar valamit kialakítani, az megkapjon minden segítséget, de sajnos főleg a birtokok terén van probléma.

Melyek lehetnének azok a kitörési pontok, amelyek eredményt ígérnek, s amelyeknek egyéb területekre is ösztönző hatása lehet? Például munkahelyteremtés, anyagi bevétel, a vonzerő növekedése?

A feldolgozás lenne, ahogy említettem. A mentalitás annyit változott az elmúlt évek során, erre jó példa a keresztúri tejgyár, amit a Megyei Tanács kezdeményezésével és a mi besegítésünkkel nem kevés összeggel, sikerült felvásárolni. El kell mondjam, hogy akkor nagyon pesszimista voltam, hogy az a tejgyár be fog indulni, és most már termékei vannak a piacon. Az lenne a jó és akkor volna stabil, ha a gazdáké lenne a tejfeldolgozó, ami van itt, mert akkor nem lenne probléma azzal, hogy egyet gondol a tulajdonos és elmegy a bevétellel, tehát az egyensúlyt kellene kialakítani. Én megértem azokat is, akik nem pályáznak, mert nagyon nagy a bürokrácia, ami csak gátolja a pályázási folyamatot, tehát ezeket kellene minél jobban egyszerűsíteni. Én remélem, hogy rájön a kormány is erre, és más módon tárgyalja meg az Unióval a következő pályázatokat, mert nagyon sok embert elrettentett a pályázástól. Annak idején azt mondták, hogy ha nem tanulsz, mehetsz a marhákkal, ami most már nem igaz, mert az állattartáshoz is ész kell és odafigyelés. Értelem szükséges ahhoz, hogy haszon származzon belőle. Ezekben a községekben, mint Almás, hatalmas potenciál van a közbirtokosságokban, mivel a költségvetése évente kétszer annyi, mint a hivatalé és gazdaságilag ő kellene legyen az, aki ezeket a térségeket fejleszti. A lényeg az, hogy egyénenként nem megy, valamilyen helyi egyesületi formákba kell gondolkozni.

Milyen jellegű külső segítség mozdítaná előbbre az agrárinnovációt?

Mindenféleképpen az anyaország segítségére van szükség az előmozdulásban. Például az állattartó egyesület sem úgy alakult meg, hogy azt valaki innen kitalálta, hanem volt egy testvértelepülésünk Kőrösszakál, ahol ezt ők megalapították, úgymond mi szépen átvettük, és majd a megyéből idejártak, hogy megtanulják a teendőket. Ezek a tapasztalatcserék a fontosak, mert a pályázatoknál félnek a gazdák, mivel stabil törvényekre volna szükség és olyan jogszabályokra, amelyek nem félreértelmezhetőek, tehát a törvénykezésen kellene változtatni, a pályázatokat kellene leegyszerűsíteni, továbbá az anyaország támogatására volna szükség úgy szakmai, mint felvásárlás terén.

Mi a véleménye a családi gazdaság, kisgazdaság, nagyüzem vitáról, mire lenne inkább szükség ezen a településen?

Csakis családi, mivel a nagyüzemhez nincsen annyi területünk. Ahhoz, hogy életképes legyen – a gazdaság lehet jövedelem kiegészítő –, 40-50 tehenes gazdaságokra van szükség, ami jellemző is volt Székelyföldön és községünkben is. A régi időben, akinek volt húsz hektár területe, az nagyon sok volt, most kicsit megnőtt ez az arány, mivel van pár gazda, aki harminc-negyven hektáros területtel rendelkezik, de szerintem ezt nem kellene fennebb vinni. Ha maradnak ezek a jelenlegi támogatások, akkor ezek a családok jól meg tudnak élni ebből. Viszont ez megint attól függ, hogy ha a nagyüzemek kiharcolják a pályázati kiírásoknál, hogy csak például a száz tehénen felüli gazdaságokat támogassák, akkor ez számunkra nagyon rossz lesz.

Ön szerint fontos-e az agrárinnovációs ismeretterjesztés ebben a térségben, s ha igen, milyen formája?

Fontos, de oda kellene figyelni, hogy ezeken a képzéseken, ismeretterjesztéseken azon a szinten történjenek a képzések, amilyen szinten vannak a gazdák. Nagyon fontos az előadó is, és ami még nagyon fontos, a gyakorlat, mert a gyakorlatnak volt pozitív hatása. Szükségesek ezek a képzések, de konkrét példákra van szükség, jó példákra, mert a székelyben benne van az újszerűtől való félelem.

Legfőképp kiket kellene megcélozni ezekkel a képzések?

A legnagyobb problémája a községnek, hogy felnőtt a településen párhuzamosan egy másik nemzedék (romák) és ők nem tudnak „míg a világ" szociális segélyből megélni, mert egy idő után nem lesz, aki szociális segéllyel eltartsa őket.

Elindult náluk is egy olyan folyamat, hogy kijárnak Németországba, mezőgazdasági, szezonális munkákat folytatni, de valamilyen úton, módon be kellene vonni őket is ezekbe a dolgokba, tehát amit kint keresnek, azt be kellene fektessék, földet kellene vásároljanak és azt megmunkálják. Lassan, valamilyen módon át kellene térjenek az önfenntartásra. Arra is volt példa, hogy nem mezőgazdasági, hanem kőműves szakmai képzéseket nyújtottak, amin részt vettek, és szerették is. Egy páran meg is tanulták valamennyire a szakmát, csak nincs ahol végezzék a munkát, tehát lehetőséget kellene biztosítani nekik, mert lehunyt szemmel várhatjuk, hogy magától az idő megoldja ezt a problémát, de nem fogja megoldani.

Az interjút készítette ***Isztojka Tímea***